

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav translatologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniela Honková

Komentovaný překlad. GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 61-73

Annotated Translation. GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, pp. 61-73

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Anežka Charvátová

Zadání

Překlad individuálně zadaného autentického neliterárního textu o rozsahu 20 normostran (GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 61-73) do češtiny, k datu obhajoby nepublikovaného v českém překladu. Dále komentář v rozsahu minimálně 20 normostran podle předepsané struktury.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Anežce Charvátové za trpělivost, ochotu a cenné rady při konzultacích. Rovněž bych ráda poděkovala prof. PhDr. Josefu Opatrnému, CSc. za ochotu a pomoc při identifikaci některých historických událostí a termínů. V neposlední řadě děkuji spolužačce Markétě Grohové, jež mi pomohla s překladem anglických pasáží.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného titulu.

V Praze dne 2021

Podpis

Abstrakt

Cílem této bakalářské práce je překlad odborného článku *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista* ze španělštiny do češtiny. Teoretická část práce začíná analýzou španělského originálu, na kterou dále navazuje analýza dílčích překladatelských problémů a popis uplatněných překladatelských postupů a posunů.

Klíčová slova: komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské postupy, překladatelské posuny, conquista, Kryštof Kolumbus, Hernán Cortés, kolonizace Nového Španělska

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to translate the professional article *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista* from Spanish to Czech. The theoretical part of the work begins with the analysis of the Spanish original, followed by the analysis of translation procedures and shifts applied.

Key words: annotated translation, translation analysis, translation problems, translation procedures, translation shift, Spanish colonization of the Americas, Christopher Columbus, Hernán Cortés, Colonization of The New Spain

Obsah

1.	Úvod	7
2.	Překlad	8
3.	Komentář	26
3.1	Fiktivní zakázka	26
3.2	Analýza španělského originálu	26
3.2.1	Stylotvorné faktory	26
3.2.1.1	Subjektivní faktory	27
3.2.1.1.1	Autorka	27
3.2.1.1.2	Záměr	29
3.2.1.2	Objektivní stylotvorné faktory	29
3.2.1.2.1	Funkce komunikátu	29
3.2.1.2.2	Kód	30
3.2.1.2.3	Ráz	30
3.2.1.2.4	(Ne)Připravenost	30
3.2.1.2.5	Místo a čas komunikace	31
3.2.1.2.6	Adresát	31
3.2.1.2.7	Téma	32
3.2.2	Funkční styl	32
3.2.3	Slohový postup	33
3.2.4	Rozčlenění textu	33
3.2.5	Koheze a koherence	34
3.2.6	Intertextovost	35
3.3	Cílový čtenář překladu	35
3.4	Překladatelská analýza	36
3.4.1	Překladatelské problémy a jejich řešení	36
3.4.1.1	Problémy na rovině syntakticko-gramatické	37
3.4.1.1.1	Rozdělování/spojování větných celků	37
3.4.1.1.2	Polovětné konstrukce	38
3.4.1.1.2.1	Infinitivní polovětné konstrukce	38
3.4.1.1.2.2	Gerundiální polovětné konstrukce	39
3.4.1.1.2.3	Participiální polovětné konstrukce	40
3.4.1.1.3	Slovnědruhovná transpozice	41
3.4.1.1.4	Historický prézens	42
3.4.1.1.5	Verba dicendi	43
3.4.1.1.6	Probabilitiv	43
3.4.1.1.7	Souslednost časová	44
3.4.1.1.8	Interpunkce	45
3.4.1.1.9	Koheze a koherence	48
3.4.1.1.10	Autorský a inkluzivní plurál	48

3.4.1.1.11	Aktuální členění větné-----	49
3.4.1.2	Problémy na rovině lexikální-----	50
3.4.1.2.1	Terminologie-----	50
3.4.1.2.2	Problematika psaní majuskulí-----	52
3.4.1.2.3	Synonyma v překladu-----	54
3.4.1.2.4	Mnohoznačnost-----	55
3.4.1.3	Problémy na rovině pragmatické-----	55
3.4.1.3.1	Oddělení nadpisů a podnadpisů-----	58
3.4.1.3.2	Psaní číslovek-----	58
3.4.1.3.3	Přechylování-----	58
3.4.1.4	Další problematika-----	58
3.4.1.4.1	Konvence v citační normě a poznámkový aparát-----	58
3.4.1.4.2	Intertextovost-----	58
3.4.1.4.3	Opakování-----	59
3.4.1.5	Překladačské postupy posuny-----	59
3.4.1.5.1	Vnitřní vysvětlivka-----	60
3.4.1.5.2	Postup <i>sensu scriptum</i> -----	60
3.4.1.5.3	Intelektualizace-----	60
3.4.1.5.4	Konkretizace-----	60
3.4.1.5.5	Generalizace-----	61
3.4.1.5.6	Výpustka/ztráta-----	61
3.4.1.5.7	Kompenzace-----	61
3.4.1.5.8	Modulace-----	62
3.4.1.5.9	Disperze u výběrové funkce-----	62
3.4.1.6	Chyby v originále-----	62
4.	Závěr-----	64
5.	Zdroje-----	65
5.1	Primární zdroj-----	65
5.2	Sekundární zdroje-----	65
5.2.1	Knihy-----	65
5.2.2	Slovníky a korpusy-----	66
5.2.3	Internetové zdroje-----	66
6.	Přílohy-----	67

1. Úvod

Tato bakalářská práce, jak vyplývá ze zadání, sestává ze dvou hlavních částí. První částí je funkční překlad odborného článku *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista* španělské autorky Carmen Valero Garcés. Článek jsem překládala celý, včetně poznámkového aparátu a anglických pasáží.

Druhou část práce jsem nazvala komentář, který v sobě zahrnuje v první řadě analýzu španělského originálu a dále pak překladatelskou analýzu, v níž se dopodrobna věnuji dílčím překladatelským problémům na několika rovinách a jejich řešení, překladatelským postupům a v neposlední řadě překladatelským posunům.

Tato práce má dvojí cíl. Jednak prezentovat funkční a obsahově správný překlad výchozího textu, ale rovněž prokázat schopnost analyzovat výchozí text, vyvodit z něj potřebné informace pro správnou stylizaci a vyhotovení překladu a konečně tento výsledný text porovnat s originálem a zanalyzovat, k jakým posunům při překladu došlo a proč.

2. Překlad

Carmen Valero Garcés

PŘEKLADATELÉ A TLUMOČNÍCI V PRVNÍCH SETKÁNÍCH EVROPANŮ S NOVÝM SVĚTEM

Nové směřování conquisty

Universidad de Alcalá

1. ÚVOD

Existující literatura o prvních setkáních Evropanů s Novým Světem ponechává velký prostor k interpretaci. Jelikož se jednalo o dvě naprosto odlišné kultury, navázání kontaktu na počátku kolonizace probíhalo za pomoci nových jazykových, náboženských, společenských, etických a filozofických strukturovaných znakových systémů. Připustit si tuto skutečnost nějaký čas trvalo. Vedle jazyka byla velkým problémem i kultura a záměr conquisty.

Nicméně neoddiskutovatelným předmětem studia těchto setkání je jazyk, a to jako kulturní projev a charakteristický nástroj lidské komunikace. Dobyvatelé se potřebovali dorozumět s národy, s nimiž se setkávali. První setkání se samozřejmě neobešla bez symbolů a znaků. Následovala pravděpodobně ústní komunikace s nepřeborným množstvím možných nedorozumění a nepochopení mezi domorodci a Evropany. Překlad – ve svém nejširším slova smyslu jako psaný či ústní převod informace z jednoho jazyka do druhého – byl nepochybně nezbytný, ale jak uvidíme na dalších stránkách, rovněž se stal velmi cennou a nebezpečnou zbraní.

Mým cílem je analyzovat proces tohoto oboustranného kulturního převodu mezi Španěly a domorodci během kolonizace a také roli překladatelů a tlumočnicků, nejdůležitějších článků při dorozumívání dvou tak odlišných národů.

Na úvod se krátce zmíním o pilířích conquisty. Politika španělského královského dvora se zakládala na předpokladu, že s dobýváním úzce souvisí šíření jazyka a katolické víry. Ne nadarmo byla královská dvojice označována titulem *katolická Veličenstva* (Los Reyes Católicos), který jim udělil papež Alexandr VI. v roce 1494 za přínos známé reconquistě. Po vyhnání Židů a Arabů považovali proto za posláni očistit španělskou společnost. Využili k tomu inkvizici a katolickou víru spojili s šířením španělštiny. Toto náboženské posláni se opíralo o myšlenky humanismu, jež vedly vzdělance ke studiu dalších jazyků. Právě jazyk se

tak stal dokonalou zbraní impéria. Jedním z hlavních záměrů conquisty bylo pošpanělštit Nový svět, a jak doufal Kolumbus, za pomoci jazyka domorodcům vštípit katolickou víru.

Cíle dobyvatelů tedy kolísaly mezi vykořisťováním a obracením na křesťanskou víru. Jejich zájem byl dvojitý, jednak domorodce ovládnout, jednak je pokřesťanit. Na to, aby je ovládli a mohli těžit z jejich bohatství, nepotřebovali, aby se domorodci naučili jejich jazyk. Ve věci pokřesťanštění však bylo nutné, aby jim rozuměli. V obou případech, i když z odlišných důvodů, potřebovali tlumočníky a překladatele. Tyto odlišné důvody měly značný dopad na průběh kolonizace.

2. ETAPY KOMUNIKAČNÍHO PROCESU

Potřeba překladatelů/tlumočnicků byla brzy patrná, nicméně oficiálně se neuznávala. Jelikož se snažím analyzovat setkání dvou odlišných kultur (domorodé a španělské) a dvou různých projevů (psaného a ústního), považuji za zajímavé vymezit dvě po sobě následující období, přičemž první bude spjaté s ústním projevem, zatímco druhé s písemným.

2.1. První ústní komunikační procesy

V tomto období je zapotřebí rozdělit dorozumívání na komunikaci prostřednictvím znaků a symbolů a na slovní ústní komunikaci.

- Komunikace prostřednictvím znaků

Poněvadž neexistoval společný jazykový kód, komunikace prvních setkání nutně musela probíhat pomocí znaků a symbolů. Z následující ukázky z *Kolumbova deníku* plyne, že jelikož španělská kultura tíhla k obřadnosti a právním formalitám, Kolumbus i další výpravy si přivlastňovali nové země prostřednictvím obřadu se zákonnou platností, při němž odříkávali jakousi právní formulí.

Zápis z 12. října roku 1492:¹

¹ Pozn. překl.: citováno z překladu: *Kolumbův lodní deník: dvě knihy velkých činů a velkého osudu: rekonstrukce a citace lodního deníku Kryštofa Kolumba z první oceánské plavby (1492-1493) a zprávy a listy Kolumba a jeho současníků o dalších třech cestách 1493-1496, 1498-1500 a 1502-1504 a o smutném konci objevitele/ sebrané a vydané péčí Rinalda Caddea; s předmluvou Josefa Šusty; [překladatel Jan Brechensbauer]*

„Admirál svolal oba kapitány a ostatní, kteří vyskočili na břeh, Rodriga Escobeda, notáře armády, Rodriga Sáncheze ze Segovie a řekl jim, aby mu byli svědky, jak v přítomnosti všech zabírá, jakož doopravdy zabral, ten ostrov pro své pány, krále a královnu a vznáší právní ohražení, jak se rozvláčně čte v aktech, která o tom byla písemně vydána“

Odřikávání zmiňované právní formule doprovázely další symbolické úkony: vytrhli trs trávy, postavili kříž, rozmístili kameny atd. Po roce 1513 se indiánům při těchto příležitostech četl takzvaný *Requerimiento* neboli požadavek. Jednalo se o text, který sepsal právník Juan López Palacios Rubio na přání Ferdinanda II. Aragonského a cílem bylo conquistu právně legitimovat. V případě, že indiáni po přečtení této formule nebyli ochotni uznat, že půda přešla do vlastnictví dobyvatelů, byli potrestáni.

Při dobývání však docházelo k odporu a neposlušnosti. První dobyvatelé pochopitelně nemohli dostat zmiňovanému právnímu předpisu, protože jim domorodí obyvatelé nerozuměli. Dokonce dost možná ani neměli možnost je slyšet, neboť jakmile je spatřili, jistojistě před nimi prchali.

Pro lepší představu o metodách conquisty a způsobu, jakým docházelo ke kulturnímu a lingvistickému převodu, se zaměřím na tři nejvýznamnější dobyvatele: Kolumba, Cortése a Pizarra.

- Ústní komunikace

a) Kolumbus a první setkání

První setkání nebyla mírumilovná. Není obtížné si představit, že došlo k obrovskému kulturnímu šoku, na jaký už jsme v dnešní době zvyklí díky hromadným sdělovacím prostředkům nebo každodenní skutečnosti. Jazyk není pouze kulturním projevem, ale složitou sítí výrazů a koncepcí světa vyjádřených prostřednictvím znaků, které je třeba v případě rozdílných kódů dešifrovat, a právě o tento převod se zaslужují překladatelé a tlumočníci.

Tato setkání kromě toho, že nebyla mírumilovná, nebyla ani častá. Prvním projevem nedostatečné komunikace bylo násilné odvlékání domorodců. Na své první výpravě v roce 1492 Kolumbus zajal pár domorodců (viz *Kolumbův deník*, zápis z 12. října roku 1492), na druhé jich zajal ještě více a katolickým Veličenstvům navrhl, aby byli svěřeni Španělům, kteří by je naučili jazyk a zaměstnali je v domácnosti. Tento systém fungoval velmi dlouho. Z kronik také víme, že v roce 1517 Hernández de Córdoba při prozkoumávání Yucatánu rovněž zajal dva mayské vězně (Juliána a Melchora). V roce 1518 Juan de Grijalba při své cestě z dnešního hlavního města Mexika na pobřeží a pak podél něho do přístavu Veracruz zajal Francisca,

věžně hovořícího jazykem náhuatl. Narváezovi zase nařídil Karel V., aby na Floridě zajal dva nebo tři domorodce jen pro to, aby tlumočili či vykonávali jakoukoli jinou práci, kterou by jim zadali. De Soto zajal stovku domorodců, které později sám propustil. V jiných případech sami domorodci dobyvatelům nabízeli své ženy, jako např. Malinalli, známou jako Malinche, kterou Cortésovi nabídli společně s ostatními vězni. Někteří z těchto vězňů se naučili španělsky a byli využíváni jako tlumočníci.

Ve zkratce tedy můžeme říct, že podle *Kolumbova lodního deníku* sám Kolumbus spatřil pevninu 12. října a po vylodění se před zraky své posádky obřadem se zákonnou platností zmocnil půdy. Notář Rodrigo Escobedo tento akt za účelem legitimizace conquisty zapsal. Tehdy nedošlo k osobnímu kontaktu s domorodci. Při následujících cestách se začaly objevovat potíže s dorozumíváním. Z *Deníku* víme, že při třetí výpravě se posádka ocitla v Trinidadu, kde Kolumba indiáni ohromili. Obě strany se pokusily komunikovat, avšak bez úspěchu. Kolumbus jim gesty naznačil, aby přišli blíže, ale ani tomu neporozuměli. Nakonec se Španělé rozhodli uspořádat oslavu s muzikou a tanci, ale indiáni začali vrhat šípů. Zastavili hudbu a Kolumbus nařídil střílet. Domorodci se rozutekli. Tento příběh o problémech mezikulturní komunikace nám přibližují Kroniky z Nového světa (*Crónicas del Nuevo Mundo*). A pocit frustrace a obtížnosti spojený s podobnými událostmi postupem času zesílí.

Kolumbus si na své první výpravě myslel, že neexistuje více domorodých jazyků. Na druhé výpravě zjistil, že jazyková diverzita je mnohem větší, než se na samém počátku cest domníval. A na čtvrté mu došlo, že rozdílnosti jednotlivých jazyků se množí, a představují tak vážnou překážku v dorozumívání. Pocítil, že mu chybí tlumočníci, a svou nelibost přenesl i do *Deníku*, například v těchto výrocích: „nedostatek...“, „nebyli jsme schopni...“, „nerozuměli jsme si“, „dělali jsme různé posunky“ atd. Je zřejmé, že neexistence společného jazyka Evropany donutila snažit se dorozumívát pomocí gest a tlumočení na základní úrovni. A jak velmi dobře poznamenává De las Casas, bylo nemožné myslet na složitější dohadování, přestože se dobové kroniky snaží tvrdit opak.

Ve zmiňovaných kronikách jsou rovněž příklady neúspěšné komunikace prostřednictvím posunků. To byl třeba případ jednoho muže z posádky třetí Kolumbovy výpravy, který vypráví Hernando de Escalante Fontaneda zajatý na Floridě. Jelikož byl sedmnáct let domorodci vězněn, naučil se několik indiánských jazyků. Podle jeho vyprávění domorodci v roce 1575 požádali své španělské zajatce, aby zpívali a tancovali, ale jelikož Španělé posunkům nerozuměli, zavraždili je.

Politika násilného odvlékání domorodců způsobila, že dobyvatelé zapomněli na své povinnosti coby katolíků (pokřesťanit domorodce) a coby příslušníků Kastilské koruny (naučit je španělsky).

Tato první setkání neznamenal jen položení základů jazykového porozumění, ale jednalo se navíc o mezikulturní komunikaci. Jak evropští, tak domorodí tlumočníci překládali to, čemu rozuměli, nebo si mysleli, že rozumí, vzhledem ke svému sociálně-kulturnímu vzdělání nebo s ohledem na vlastní zájmy. Indiáni, kteří se naučili jazyk, sloužili jako prostředníci, informátoři a průvodci, ale je třeba si uvědomit, že ne vždy podporovali zájmy dobyvatelů, stejně jako se Španělé, představující dominantní skupinu, zřejmě snažili jednat podle zájmů svých nebo zájmů Španělského království.

b) Cortésova expedice

Při Cortésově výpravě došlo k podobným setkáním. Z kronik Lópeze Gómary² například víme, že v roce 1519 se dobyvatelé v Cozumelu setkali s ženami a dětmi, s nimiž nebyli schopni se dorozumět. Nicméně víme, že ještě před tímto setkáním cestoval Cortés s Melchořem, vězněm zajatým na expedici Grijalvy a Córdoby, hovořícím mayštinou a španělštinou, a zajatcem Franciscem, domorodcem ovládajícím několik dialektů a částečně i španělštinu³. Cortés rovněž osvobodil Španěla Aguilara, který se v zajetí již dříve naučil mayštinu a další dialekty. Později Cortésovi spolu s dalšími vězni nabídli Malinche, hovořící jazykem náhuatl. Tito vězni byli efektivními tlumočnickými při Cortésově dobývání a pomohli mu v procesu kolonizace Nového Španělska⁴.

Ke Cortésovým metodám říká Duverger⁵, že pokaždé, když se setkal se skupinou domorodců, nechal si zavolat jejich vůdce a vysvětlil jim své poslání. Představoval se jako zástupce krále Karla V. a nabízel jim spolenectví a nové náboženství s pravým Bohem. Následně jim on sám nebo jeho zástupci ve zkratce vysvětlili křesťanskou nauku a požádali je, aby opustili své náboženství. Toto jednání potvrzuje, že politika a náboženství byly spjaty, podobně jako byl dobyvatel přesvědčen o vlastní nadřazenosti. Cortés nejspíš díky svému evropskému vzdělání, jedinečnému talentu a schopnostem dokázal dešifrovat neverbální sdělení domorodců,

² GÓMARA, Francisco López. *Historia de la conquista de México*. Mexiko: Robredo, 1943

³ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Mexiko: Porrúa, 1955, str. 8. V překladu k dispozici jako: *Pravdivá historie dobývání Mexika*; ze špan. orig. přel. Luděk Kult; Josef Polišenský: *Pravdivá historie a pravda, předmluva a il. materiál vybral Oldřich Kašpar*

⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, Bernal. *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*. Mexiko: Porrúa, 1955, str. 14-15. V překladu k dispozici jako: *Pravdivá historie dobývání Mexika*; ze špan. orig. přel. Luděk Kult; Josef Polišenský: *Pravdivá historie a pravda, předmluva a il. materiál vybral Oldřich Kašpar*

⁵ DUVERGER, Christian. *La conversion des indiens de Nouvelle-Espagne, avec les textes de Colloques des Douze de Bernardino de Sahagun (1554)*. Paříž: Seuil, 1978, str. 22

nicméně při porozumění verbálním projevům závisel na svých tlumočnících. Jeho hlavní tlumočnicí pro jazyk náhuatl byla Malinche, žena a otrokyně, která zřejmě o protokolu, projevu na úrovni ani o veřejných věcech, o něž se starali muži, příliš nevěděla, takže se můžeme domnívat, že při tlumočení zpráv docházelo ke zkreslování jako při každém typu převodu⁶.

V roce 1521 přišly nové expedice a nová setkání. Vůdcem jedné trestné výpravy byl Gonzalo de Ocampo, jenž založil město Nueva Toledo. Tyto výpravy se nezajímaly o výuku jazyka ani o náboženství. Potřebovaly otroky pro *encomiendu* a jejich jediný kontakt s jazykem, pokud nějaký existoval, byl pro získání domorodců, kteří by posloužili jako tlumočníci. De las Casas a malá skupina kolonizátorů-idealistů dorazila až po Ocampově bezcitném zacházení s domorodci, což částečně vysvětluje jejich reakce.

System *encomiendy*, spočívající ve svěřování pozemků a domorodců dobyvatelům a domorodé aristokracii, nepočtené skupině lidí s minimálním kontaktem s chudou třídou, je rovněž důležitý pro pochopení typu komunikace a role tlumočnicků. Jediní, se kterými *encomendéři* mohli přijít do kontaktu, byli jejich sloužící a španělští církevní činitelé, přičemž v případě těch prvních je třeba dodat, že jejich komunikace se omezovala na velmi konkrétní záležitosti (dům, zvyky, jídlo atd.).

Jedním z dalších faktorů, které přispějí k novému směřování conquisty, bude sociální původ mnoha Španělů v Novém světě (vojáci hledající jmění, rolníci, dobrodruhové, vydědenci atd.). Brzy byly zaznamenány první stížnosti na chování vojáků. Například v roce 1515 Pederarias Dávila přišel do Castilly del Oro jako guvernér doprovázený patnácti sty mladými muži toužícími po slávě, kteří byli jen pramálo připraveni na těžké životní podmínky Nového světa. Mnoho z nich zemřelo, ale někteří, jako Diego de Almagro, Hernando de Soto, Vázquez de Coronado a Bernal Díaz del Castillo se proslavili. Tyto vojáky samozřejmě nezajímalo náboženství ani pošpanělštění domorodců, prahli po bohatství.

Takové situaci čelil Cortés, když si v roce 1524 ve svých zprávách stěžoval na chování Španělů a žádal španělského krále, aby vyslal duchovní na pokřesťanstění domorodců. Nedokázal mezi vojáky udržet víru, dodržování náboženských pravidel ani řádnou kázeň. Náboženství se pokoušel nastolit silou, bezpochyby v důsledku toho, že jeho politika se zakládala spíše na pragmatismu než na humanismu. Vojáci se snažili zničit domorodcům modly a znesvětit jejich chrámy. Cortés tehdy vydal svá vlastní nařízení ohledně dobývání Nového Španělska: každý Španěl, kterému byli svěřeni indiáni a *encomienda*, byl povinen chránit

⁶ CYPESS, Sandra Messinger. *La Malinche in Mexican Literature. From History to Myth*. Austin University of Texas, 1991.

přidělenou půdu zbraní, chovat dostatečné množství koní a rovněž byl zodpovědný za pokřesťanštění svěřených indiánů. Každý Španěl navíc musel na jednom a tomtéž místě setrvat minimálně osm let. Byl-li ženatý, měl za povinnost přivést svou ženu ze Španělska, pokud nebyl, musel se do roka a půl oženit.

Zmíněnými nařízeními se Cortés snažil napravit vztahy mezi Španěly a domorodci a zvýšit míru kontaktu, protože do té doby většina z těch mála Španělů, kteří zde žili, patřila do vyšší společenské třídy a velmi často se kvůli hledání bohatství stěhovala. Na dobyvatelovo naléhání král odpověděl vysláním skupiny františkánských kněží, kteří měli na starost obracení domorodců na katolickou víru, úkol pro dobyvatele neproveditelný. Selhání dobyvatelů při pošpanělštění – uvědomme si, že pokřesťanštění a pošpanělštění byla synonyma – znamenalo jakousi výměnu stráží, takže teď bylo obracení na katolickou víru na františkánech.

Domorodí tlumočníci se také naučili budovat vlastní jmění. Proto v roce 1529 Karel V. španělským překladatelům a tlumočnickům doporučil, aby výměnou za své služby nepřijímali šperky, oblečení, ženy nebo jinou kompenzaci. A ve sbírce zákonů (*Recopilación de las Leyes, I*) nalezneme zákony ošetřující uplácení tlumočnicků jazyka náhuatl. Víme, že tlumočníci měli jisté výhody, pokud španělským soudcům pomáhali rozmnožit jejich bohatství. Karel V. se pokusil tuto situaci dostat pod kontrolu zákazem přijímat jakékoli dary jak ze strany Španělů, tak domorodců, navíc zavedl veřejné soudy a soudci byli voleni domorodou komunitou. Navrhoval rovněž, aby u soudu s domorodcem byl vždy přítomný nějaký křesťan. Tak vznikla později velmi populární postava *oidora* (posluchače⁷), tlumočnicka, který garantoval soudcovu nestrannost.

Tato změna zodpovědnosti pomohla také *encomendérům*, protože je zbavovala povinnosti indiány pokřesťanštit a učit jazyk. A Bartolomé de las Casas tento přesun zodpovědnosti velmi tvrdě kritizoval. Nicméně tento systém dále fungoval a v roce 1524 se z některých *oidorů* stali tzv. *consejeros togados*⁸ v Radě pro Indie, nezávislé instituci zastupující soudní, zákonodárnou i výkonnou moc. Radu jasně opanovali. K nim se ještě přidal notář, který měl z administrativních důvodů na starost přepis ústních projevů do písemné formy.

Další dobyvatelé pokračovali v již nastavené politice nezájmu. A Cortésova neschopnost vyřešit náboženskou otázku se projevila v roce 1534, když pokřesťanštění indiánů svěřil františkánům.

⁷ Pozn. překl.: doslova ten, který naslouchá. Jednalo se o druhého tlumočnicka, jenž měl do jisté míry kontrolovat správnost slov tlumočnicka prvního

⁸ pozn. překl.: Reprezentant Rady pro Indie, jehož úkolem je dohlížet na to, aby vojenské úmysly a suverenita Nového Španělska neohrožily suverenitu španělskou

S příjezdem početné skupiny dvanácti františkánů (*Los Doce*) conquista znovu nabrala nový směr. Základy Nové říše, v souladu s evropským humanismem, tvořilo náboženství a filozofie, nicméně františkáni neměli v plánu dostát královským nařízením a rychle se začali učit domorodé jazyky místo toho, aby domorodce učili španělsky, tím pádem se sami stali novými překladateli a tlumočníky. Věděli, že jejich posláním je pokřesťanit nevěřící, a ne je učit vlastní jazyk, a když je v roce 1550 Karel V. požádal, aby rovněž vyučovali španělštinu, někteří, např. mnich Rodrigo de la Cruz, navrhovali, aby se úředním jazykem stal náhuatl, jeden z domorodých jazyků Nového Španělska, a ač se zdálo, že jde o návrh poněkud odvážný, stal se realitou. Cortésova žádost rovněž dokazuje, že jeho nařízení nebyla příliš účinná. Mniši se nadále učili nativní jazyky dalších regionů, které navštěvovali, a snažili se vzdělat domorodce, kteří se později hodili jako tlumočníci místo Španělů. Někteří z mnichů byli polygloti (podle G. de Mendieta jich několik hovořilo až deseti různými jazyky). Čímž samozřejmě nevyřešili své problémy, ale stále sledovali svůj cíl, totiž povýšit náhuatl na úřední jazyk. V roce 1558 místokrál Luis de Velasco napsal Filipovi II. o nových plánech: otevřít školy, v nichž by se mladí z různých regionů učili náhuatl, čímž by potom oni pomohli k rozšíření správného náboženství. V roce 1570 Filip II. uznal náhuatl za úřední jazyk.

Mniši vyhráli boj ve jménu náboženství a v důsledku toho proti pošpanělštění. Do nového projektu se zapojily i další řády (dominikáni a augustiniáni), které se rovněž zasloužily o důležité změny oproti prvním představám dobyvatelů.

c) Pizarrova výprava

Pizarro vyrazil z Panamy do Peru v roce 1530. V roce 1532 se ocitl v Cajamarce. 6. listopadu roku 1532 se setkal s Inkou Atahualpou a dominikánský tlumočník Vicente de Valverde zřejmě inckému panovníkovi přečetl *requerimiento*. Znovu tak narážíme na rituál, jímž Španělsko omlouvalo dobývání nových národů a říší ve jménu křesťanství. A znovu se zde projevovalo nepochopení a chybné překlady. Několik kronik líčí příběh „odhozené knihy“, která zapříčinila Atahualpovo zadržení a smrt. Důvodů může být několik: rozdílnost kultur, rozdílné nahlížení na svět, různé významy znaků, jiná rétorika a neznámé jazyky. To vše vedlo k mnoha nedorozuměním, a jak uvádí Inga Clendinnen⁹, obě strany se tím cítily poškozeny:

“Ve změní nepochopených narážek a chybně interpretovaných sdělení se zdálo, že komunikaci neovládla ani jedna ze stran.”

⁹ CLENDINNEN, Inga. *Fierce and Unnatural Cruelty: Cortes and the Conquest of Mexico*. Stephen Greenblatt (ed.): New Encounters. Chicago: University of Chicago, 1993, str. 17

I přes tyto slovní výměny je třeba mít na paměti, že dlouhé politické projevy dobyvatelů nebyly příklady komunikace jako takové. Jejich řečnění tlumočila řada překladatelů, z nichž každý mohl obsah zprávy pozměnit, pokud potřeboval vyjádřit koncepty, na něž možná daný jazyk nebyl připravený. Patricia Seed¹⁰ například porovnává líčení tří kronikářů písčích o uvěznění Atahualpy a různé interpretace celého příběhu. Byli to španělský kronikář a přímý svědek událostí Francisco de Jerez¹¹, Inca Garcilaso de la Vega¹², mestic, který vystudoval ve Španělsku (Pravdivé komentáře, jež pojednávají o původu Inků, kteřížto byli králi Peru, 1609¹³) a domorodec Guamán Poma de Ayala (Nová kronika a dobrá vláda, 1615¹⁴). Seed uvádí, že soudobé výpovědi (jak Španělů, tak domorodců) se zakládají spíše na představitosti než na popisu reálných událostí, s čímž souhlasí Margarita Zamora¹⁵. Seed dále píše, že v 16. století se vyprávění podle pravdy považovalo za zprostředkovatelskou činnost. Jinými slovy, spisovatelé tvrdili, že píšou podle pravdy, ale museli tak činit srozumitelně a přesvědčivě pro své čtenáře, což při převodu informace vedlo k určité subjektivizaci, k níž v překladu zpravidla dochází, jež ale s ohledem na tak velkou kulturní a jazykovou rozdílnost přinášela ještě větší rizika. Proto k pochopení toho, co se tehdy psalo, je třeba prvně zjistit, jaká byla tehdejší překladatelská norma a jak se překlad chápal, protože pokud budeme na tuto problematiku nahlížet očima 20. století, naše závěry budou bezpochyby odlišné.

Co se týče Pizarrových dobývacích metod, byly stejné jako ty Cortésovy a ty, které se pravděpodobně používaly později i v dalších expedicích, např. při honbě za El Doradem nebo při výpravách do vnitrozemí. Vzhledem k nadřazenosti a politické kontrole tkvící v *encomiendě* nebylo mnoho příležitostí ke komunikaci. Z toho plyne, že po dlouhou dobu bylo tlumočení nezbytné.

¹⁰ SEED, Patricia. *Failing to Marvel: Atahualpa's Encounter with the World*. Latino American Research Review (1991), Vol. 26, N° 1

¹¹ JEREZ, Francisco de. *Verdadera relación de la conquista del Perú*. Historia 16, 1985. V překladu k dispozici jako: Pravdivá zpráva o dobytí Peru, provincie Cuzka zvané Nová Kastilie, Franciskem Pizarrem, kapitánem Nejvyššího Křesťanského Katolického Veličenstva Císaře a Pána Našeho poslaná Jeho Veličenstvu Franciskem de Xerezem, jedním z prvních dobyvatelů / roku 1534 na základě královské výsady vytiskl v Seville Bartolomé Perez ; [přeložil, poznámkami a doslovem opatřil Jaroslav Jemelka]

¹² VEGA, Inca Garcilaso de la. *Comentarios reales*. ed. José de la Riva Agüero. México DF: Porrúa, 1984

¹³ *Comentarios reales de los incas* – do češtiny zatím nepřeloženo

¹⁴ *Nueva crónica y buen gobierno* – do češtiny zatím nepřeloženo

¹⁵ ZAMORA, Margarita. *Language, Authority, and Indigenous History in the Comentarios Reales de los Incas*. Cambridge: Cambridge UP, 1988

Během těchto prvních setkání nebyl překladatel-tlumočník nikdy oficiálně uznán jako důležitý, přestože byl nezbytným nástrojem conquisty. Cortés ve svých *Dopisech*¹⁶ toto slovo nepoužívá ani jednou. Raději píše o „jazycích“, což je úmyslný pokus mezi sebe a rodilé mluvčí nastavět nikoho dalšího. Jak uvádí Johnson¹⁷, Cortés při dobývání připouštěl jen tři aktéry: Boha, španělského krále a sám sebe.

Po prvních setkáních nabral královský záměr pošpanělštit v duchu renesance na síle díky práci žebrevých řádů a nové politice, která připouštěla, že už nejde o pouhou výuku a překlad z jednoho jazyka, ale o vzájemné působení kultur.

2.2. Písemné komunikační procesy

Jedna z otázek, o kterých často uvažovali historici, je, jak hrstka španělských dobrodruhů dokázala za tak krátkou dobu porazit domorodou říši. Inga Clendinnen¹⁸ uvádí, že to bylo možné díky jejich válečným taktikám a bojovým prostředkům. Má tím na mysli koně, kovové meče a jezdce se střelnými zbraněmi proti pěšákům s pouhými luky, šípy a oštěpy. To vše je třeba brát v potaz, ale přitom nesmíme zapomínat na další problémy, kterým museli Španělé čelit, jako byla početní nevýhoda, jiné podnebí, problémy s přesunem, nemoci, neznámá území atd. Nezdá se tedy, že by důvody jejich převahy byly čistě fyzické povahy.

Ještě podstatnější je, že domorodci a Španělé se lišili i ve způsobu mluvy a myšlení, užívání symbolů a znaků, způsobu vedení války, dokonce měli i odlišné pojetí času. Evropská a domorodá společnost měly sice mezi sebou více protikladů a odlišností než podobností, přesto však na sebe navzájem působily a obě musely svou kulturu v nové společnosti znovu přetlumočit. Gruzinski se vyjadřuje následovně:

„Nepředvídané události byly rychle integrovány do domorodých dějin, zkroceny a zapsány do jejich osudů, možná proto, že neexistence autoritativní písemné tradice umožnila úžasnou pružnost a přizpůsobivost náboženských interpretací a přispěla k ohromující schopnosti domorodců rozšířit vlastní mentální hranice – což ovšem obnášelo nebezpečí, že budou žít mimo skutečnost, která je

¹⁶ CORTÉS, Hernán. *Cartas de relación de la conquista de México*. Buenos Aires: Espasa-Calpe, 1957. V překladu k dispozici: *Dopisy. Druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*. Argo, 2000. (přeložili Oldřich Kašpar a Eva Mánková)

¹⁷ JOHNSON, David E. *The Place of the Translator in the Discourses of the Conquest*. Rene Jara a Nicholas Spadaccini (eds): *Amerindian Images and Legacy of Columbus*. Minneapolis: University of Minnesota, 1992, str. 409

¹⁸ CLENDINNEN, Inga. *Fierce and Unnatural Cruelty: Cortes and the Conquest of Mexico*. Stephen Greenblatt (ed.): *New Encounters*. Chicago: University of Chicago, 1993, str. 14

ohrožovala, a nepochopí její zvláštnost ani skutečné cíle. Na jedné straně existovaly cykly „charismatické“ moci, vysoká determinovanost slova, které může samo o sobě být čteno jako znak či znamení, a znepokojivé hledání kolektivního osudu, a na druhé straně pro Španěly existovala spása, hledání zlata a okouzlení neznámem.“¹⁹

V navazování mezikulturních vztahů hráli v Novém Španělsku převažující roli františkáni. Výše jsem již zmiňovala, že jakmile přijeli do Nového světa, prokázali svůj zájem naučit se domorodé jazyky, čímž vyřadili překladatele a tlumočníky. Současně se rozhodli otevřít školy, učit v nich a využít vzdělávání k šíření nového náboženství mezi domorodce.

Stojí za zmínku, že Španělé byli překvapeni, když zjistili, že domorodci nepoužívají písmo. V evropské tradici nebylo písmo jen prostředkem komunikace, ale hlavně důkazem kulturní nadřazenosti, důkazem vyššího stadia vývoje než jen ústní komunikace, a v případě Španělska rovněž pádným důvodem k ospravedlnění *conquisty*²⁰ a k vnímání indiánů jako méněcenných. Misionáři byli stejně pevně přesvědčeni o nadřazenosti psaného projevu nad mluveným a rozhodli se naučit domorodce latinku.

To, co Mignolo²¹ nazývá „tyranií abecedou“, bylo součástí specifického typu kolonizace. Ta měla být v rukou vzdělavců, tehdy mnichů, kteří měli na starost výchovu a vzdělávání domorodců. Tímto způsobem došlo k novému kulturnímu šoku, střetu mezi hláskovým a pikto-ideografickým písmem. León Portilla²² je označuje takto:

„slova červeného a černého inkoustu.“²³

Náboženské řády, františkáni, dominikáni a augustiniáni, se pustily do vzdělávání domorodců, aby jim zajistily důstojnost, jakou měli osadníci. Chtěly jim předat ducha „písma“ a zároveň se pyšnily monopolem na výuku nového náboženství až do roku 1572.

¹⁹ GRUZINSKI, Serge. *Man-Gods in the Mexican Highlands: Indian Power and Colonial Society*. 1520-1800. Stanford: California, Stanford UP, 1989, str. 30

²⁰ ZAMORA, Margarita. *Language, Authority, and Indigenous History in the Comentarios Reales de los Incas*. Cambridge: Cambridge UP, 1988

²¹ MIGNOLO, Walter D. *Literacy and Colonization: The New World Experience*. Rene Jara a Nicholas Spadaccini (eds): 1492-1992. Re/discovering Colonial Writing. Minneapolis: University of Minnesota, 1992, str. 53

²² PORTILLA, Miguel León. *Náhuatl Literature: Literature, Supplement to the Handbook of Middle American Indias*. ed. M. S. Edmonson. Austin: University of Texas, 1985, str. 44-63

²³ Pozn. překl. v nahuaské symbolice černá a červená barva (*in tlili, in tlapali*), respektive spojení těchto barev, symbolizuje světlo a vyšší úroveň myšlení. Zejména o nahuaských učencích (*tlamatinime*) se říkalo, že byli *nositeli černé a červené barvy*. Čerpáno z: PORTILLA, Miguel León. *Conquista pohledem poražených: Vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Pavel Mervart, 2013, str. 23, poznámka pod čarou č. 10 (přeložila Ludmila Holková)

Františkáni byli v Novém Světě skoro od prvních setkání. Když Cortés vyplouval z Kuby směrem do dnešního Mexika, už zde byli dva františkáni: Pedro Malgarejo de Urrea a Diego Altamirano, nicméně oba byli kritizováni za postoje a chování vůči domorodcům. Později, 13. května roku 1524 přijela početná skupina františkánů, tzv. Dvanáct mnichů (Los Doce Hermanos), a to poté, co jim 25. dubna roku 1521 papež Leon X. udělil výsadu a pravomoc indiány pokřesťanštit. K tomuto dni počaly přípravy, jejichž výsledkem byl o pár měsíců později odjezd dvanáctičlenné skupiny misionářů pod vedením Martína de Valencia do Nového světa. Soudobé kroniky zaznamenávají jejich jména a aktivity, například Sahagún ve svých *Coloquios II*.

Ještě před příjezdem Dvanácti mnichů zde působili od srpna roku 1523 tři františkáni: Juan de Tecto, Juan de Aora a Pedro de Gante. Žili v Texcocu, kde se učili náhuatl a vyučovali katechismus domorodé děti z vyšší společenské třídy. Nebyli zde dlouho. Juan de Tecto se 15. listopadu 1524 připojil ke Cortésově výpravě v Hibuelas a krátce nato zemřel. Juan de Aora zemřel v Texcocu a pouze Pedro de Gante spolupracoval s Dvanácti mnichy, přičemž dvanáctka je v katolické víře symbolické číslo.

Po vylodění se Dvanáct mnichů pěšky vydalo směrem do Tlaxcaly a na své cestě několikrát potkali domorodce. Obě strany byly překvapené a fascinované svým protějškem. K dokreslení tohoto faktu přispívá i následující anekdota o tom, jak si mnich Toribio de Benavente začal říkat „Motolinía“. Jak píše Duverger²⁴, misionáři z úst domorodců pravidelně slyšeli slovo „motolinía“. Mnich Toribio se jednoho Španěla zeptal na význam tohoto slova a ten mu odvětil, že to znamená „chudý“, načež se mnich rozhodl přijmout toto jméno za své. Domorodce zajisté ohromil mnišský zevněšek, oproti okázalým oděvům dobyvatelů byli mniši bosí a v rouchách.

Cortés byl po příjezdu Dvanácti mnichů, o což několikrát žádal u dvora, konečně spokojený. Při jejich grandiózním přivítání, plném symbolů, poklekl a políbil Martínovi de Valencia ruku. Totéž před zraky domorodců udělal kapitán a bojovníci. Tuto událost popisují tři kronikáři té doby: Juan de Villagomera, člen Cortésovy výpravy, Mendieta a Sahagún²⁵. Martín de Valencia ztělesňující autoritu nového náboženství a symbol moci, který představovaly ústní projevy pro evropskou mentalitu, k domorodcům promluvil. Tím začala slavná teologická kolokvia či debaty v Novém světě.

²⁴ DUVERGER, Christian. *La conversion des indiens de Nouvelle-Espagne, avec les textes de Colloques des Douze de Bernardino de Sahagun (1954)*. Paříž: Seuil, 1978, str. 38

²⁵ MENDIETA, Gerónimo. *Historia eclesiástica indiana (1596)*. México DF: Porrúa, 1971, kniha III., kapitola XII.

Metoda františkánů se brzy prokázala jako účinná. Již předem věděli, jakou metodu použít: nejprve pozorovat, poté konat. Hovořili s Cortésem, jeho vojáky a františkány, kteří zde již byli, cestovali a snažili se porozumět jednak lidem, ale i jejich kultuře. Martína de Valencia překvapilo, že pohanské kostely ještě nebyly srovnány se zemí, a Juan de Tecto mu vysvětlil, že na to zatím neměli čas, neboť své snažení věnovali studiu domorodého jazyka.

I když úspěch v podobě výuky nového náboženství nebyl okamžitý, výsledkem jejich politiky bylo rychlé obrácení na víru. Dvanáct mnichů šlo ve šlépějích Pedra de Gante, který v roce 1523 vzdělávání domorodců zahájil, když začal vyučovat domorodé děti z vyšší společnosti. Postavili kláštery a vedle nich školy, v nichž se děti učily základy katolického náboženství. Jak píše García de Icazbalceta²⁶, děti byly ve dne i v noci zavřené v kláštorech a měly zakázáno mluvit s rodiči, což mělo za cíl, aby zapoměly na své modly a vše, co by vedlo k jejich uctívání, přičemž jediným vzorem jim byl život řeholníků.

Nicméně plán dobývání za pomoci pošpanělštění se opět neuskutečnil. Děti se některé modlitby učily nazpaměť v latině, nikoli španělsky, a osvojovaly si základy psaní a čtení latinky.

Mendieta²⁷ tvrdí, že izolace dětí vedla některé rodiče k tomu, aby do klášterů místo prvorozených posílali ostatní děti. Když se rozhodli je tam později poslat, bylo jasné, že jejich manévr a jeho důsledky budou mít vliv na vývoj kolonizace, protože moc, kterou lidem dávala gramotnost, ležela v rukou střední třídy, nikoli třídy vládnoucí, téma, kterému se teď věnovat nebudu. Je však třeba vyzdvihnout, že podle dobových kronik se pouze o rok později naučilo číst a psát v latině kolem dvanácti tisíc dětí, a některé se dokonce staly členy řádu. Podle jednoho dopisu, který napsal Zumárraga, datoval ho 12. června roku 1531 a adresoval ho nejvyššímu představenému františkánů Pedrovi de Gante, měli ve škole San José na starost 600 studentů.

Františkáni nezapomínali ani na dospělé. I když to s nimi bylo na počátku složitější než s dětmi. Potřebovali tlumočníky a překlad náboženských pojmů byl náročný. Museli komunikovat s lidmi, jejichž chápání světa bylo odlišné. Indiáni měli bohatou ústní lidovou slovesnost a jejich jazyk, do něhož se mniši snažili proniknout, byl velmi figurativní. Začali kázat a snažili se, aby domorodci potlačili víru ve své modly. To vedlo k tomu, že po určitou dobu koexistovaly katolické kostely vedle domorodých chrámů. Ale v roce 1525 někteří mniši

²⁶ ICAZBALCETA, Joaquín García. *Nueva colección de documentos para la historia de México. Códice Franciscano. Siglo XVI*. México DF: Salvador Chávez Hayhoe, 1941, str. 204

²⁷ MENDIETA, Gerónimo. *Historia eclesiástica indiana (1596)*. México DF: Porrúa, 1971, kniha VIII., kapitola XIV.

začali tyto chrámy vypalovat a k obraně katolictví využívat děti, například mladého Tlaxcaltecu Cristóbala, kterého roku 1527 umučil jeho vlastní otec²⁸. Ke konfrontacím docházelo i mezi lety 1524 a 1529, a to navzdory některým důležitým událostem, jako například obrácení domorodých vůdců na katolickou víru a četným křtům. V roce 1531, sedm let po svém příjezdu, Juan de Zumárraga v jednom dopise napsal, že bylo pokřtěno přes milion indiánů. V roce 1536 Motolinía hovoří o čtyřech milionech²⁹. A o dva roky později uvádí šest milionů³⁰.

Velké oslavy křtů byly kontroverzním tématem, dokonce i mezi žebravými řády, které dorazily později (dominikáni v roce 1526 a augustiniáni v roce 1533). Nicméně křest byl způsob, jak šířit nejen náboženství, ale i jazyk a evropskou kulturu. Takových příkladů přibývá: 1. listopadu roku 1526 se v Texcocu uzavřelo první katolické manželství. V roce 1530 domorodý františkán Juan Caro složil první mši a zapsal ji do notové osnovy. Podle anonymního textu z roku 1531 v jazyku náhuatl³¹ se Juanu Diegovi zjevila Panna Marie. Pojmenovali ji Černá panna, ve významu domorodá, což ze strany indiánů považujeme za první projev přijetí katolické víry. Jsme tedy svědky toho, jak se paralelně vyvíjí proces obrácení na víru s procesem učení se jazyka a písma, díky němuž domorodci lépe vstřebávali novou kulturu.

Docílit posunu z ústní tradice na psanou bylo bezpochyby náročné. Mniši záhy začali psát vhodné texty pro své žáky, na jejichž tvorbě se podíleli žáci sami. Naučili domorodce číst a psát v náhuatlu, občas i v latině, protože se učili křesťanské písně a modlitby nazpaměť. Rovněž vypracovali slovníky a gramatiky, dvojjazyčné katechismy, modlitební knížky a zpovědní manuály, podobně jako překlady kázání, žalmů, částí Bible, hagiografií a dalších materiálů, které mohly sloužit jako ideologický nástroj kolonizace. V roce 1570 ve spolupráci s domorodci napsali více než osmdesát knih. Největší část napsali Pedro de Gante, Dvanáct mnichů a mnich Alonso de Molina. Příklady obrácení na víru a písemné komunikace přes kulturní hranice bylo možné pozorovat všude, třeba pokus Diega de Landy o přepis mayských hieroglyfů do latinky z roku 1566³².

²⁸ MOTOLINÍA, Toribio. *Historia de los indios de la Nueva España*. México DF: Salvador Chávez Hayhoe, 1941, str. 176

²⁹ Tamtéž, str. 83

³⁰ Tamtéž, str. 85 (v rukopisu se uvádí 9 miliónů, nicméně se zřejmě jedná o chybu vzhledem k systému, který Motolinía používal při počtech)

³¹ DUVERGER, Christian. *La conversion des indiens de Nouvelle-Espagne, avec les textes de Colloques des Douze de Bernardino de Sahagun (1954)*. Paříž: Seuil, 1978, str. 136

³² Detailnější informace v těchto dílech: ICAZBALCETA, Joaquín García. *Bibliografía mexicana del siglo XVI. Catálogo razonado de libros impresos en México de 1539 a 1600*, s bibliografií autorů a ilustracemi, v edici Agustín Millares Cario (Mexiko, 1954); RICARD, Robert. *Native Language Works*; ROMERO, Ignacio Osorio.

Tito horlivci psali rovněž národopisy o domorodých zvyklostech a institucích, indiánské příběhy, mýty a legendy ve vlastním jazyce zapsaném latinkou. Činili to s dvojitým úmyslem: na jedné straně mohly být tyto materiály využity při výchově domorodých studentů a na straně druhé sloužily nově příchozím mnichům k poznání domorodých jazyků.

Pedro de Gante byl prvním mnichem, který se v Texcocu naučil náhuatl. Všiml si, že tento jazyk nemá písmena ani znaky pro zaznamenávání řečeného. Zkoumal, poslouchal a latinkou zapsal některá slova v náhuatlu tak, jak je slyšel. K výuce na školách založených vedle klášterů využil rovněž některé domorodé výukové metody. Když františkáni zavedli latinku a psanou komunikaci, řada příběhů z kultury Nahuů mohla být díky jejich povinnému výukovému systému založenému na paměti zapsána, čímž se část jejich kulturního dědictví zachovala a položila tak základní kámen pro nově vznikající kulturu latinskoamerickou.

V začátcích tohoto procesu, stejně jako tomu bylo u ústní komunikace, došlo ke střetu obou systémů. Tento konflikt vedl k zavedení grafických symbolů, které mohly pomoci při přechodu od pikto-ideografického systému k hláskovému³³. Zde uvádím některé příklady: Luis de Villapando se pokusil komunikovat a naučit se domorodý jazyk pomocí znaků složených z kamínků;³⁴ mnich Jacobo Testera vymyslel jakousi abecedu symbolů k výuce křesťanských modliteb pro domorodce, kteří neuměli španělsky a nedokázali přečíst svůj jazyk v latince;³⁵ Motolinía žádal domorodce, aby si ke zpovědi vzali obrázky se symboly svých hříchů.

Dvanáct mnichů samozřejmě hledalo metodu, která by jim pomohla vyřešit nespočet těžkostí, s nimiž se setkali. Zvolili metodu poslechu svých informátorů, přičemž si psali poznámky, které posléze porovnávali a o nichž diskutovali, což se velmi podobá metodě užívané v moderní etnografii a antropologii³⁶. Komentovat poznámky a formulovat otázky jim pomáhali jejich studenti.³⁷

Důležitá byla rovněž časná pomoc od mnicha Alonsa de Moliny, syna jedné španělské vdovy, který se naučil náhuatl, když si hrál s indiánskými dětmi. Byl první, kdo byl schopný indiánům vysvětlit nové náboženství za pomoci jejich vlastního jazyka a jim vlastního pohledu na svět.

Floresta de Gramática, Poética y Retórica en Nueva España (1521-1767). México DF: Universidad Autónoma de México, 1980

³³ MIGNOLO, Walter D. *Literacy and Colonization: The New World Experience*. Rene Jara a Nicholas Spadaccini (eds): 1492-1992. Re/discovering Colonial Writing. Minneapolis: University of Minnesota, 1992, str. 130

³⁴ LANDA, Diego de. *Relación de las cosas de Yucatán*, 1556

³⁵ LEÓN, Nicolás. *A Mazuhuz Catechism in Tetera-Hieroglyphics*. *American Anthropologist* (1990), 2, str. 723-740

³⁶ CLIFFORD, James a E. Marcus George. *Writing Culture*. Berkeley: University of California, 1986, str. 1-26

³⁷ MENDIETA, Gerónimo. *Historia eclesiástica indiana (1596)*. México DF: Porrúa, 1971, str. 218

Byl rovněž učitelem mnichů a prvním překladatelem mezi jazykem náhuatl a španělštinou. Od té doby mniši využívali domorodé studenty a kazatele jako tlumočníky³⁸.

Mniši brzy slavili úspěch své strategie výuky nového náboženství za pomoci domorodých jazyků, což byl sice jejich cíl, nikoli však cíl španělského krále. Proto když se v roce 1550 Karel V. pokusil prosadit výuku španělštiny nad výuku křesťanství, odpovědí mu byl silný odpor. Ideály a očekávání Španělska vzhledem k Novému světu měly jen málo společného s realitou v Novém Španělsku. Vyvrcholením všeho byl kontroverzní dopis místokrále Luise de Velasca králi Filipovi II. v roce 1558 a prohlášení jazyka náhuatl jazykem úředním.

Mniši tento boj vyhráli a úspěšně rozšířili náhuatl i na další území (Nueva Galicia, Oaxaca). V roce 1584 mnich Alonso Ponce popsal v jedné své zprávě „*Informe del Comisario General*“ jejich politiku jako „velkou věc“. Dohodlo se, že oficiálním jazykem Nového Španělska bude klasický náhuatl. Jednalo se o jazyk vytvořený s určitými záměry: domorodý jazyk jedné kultury adaptovaný na latinku používanou druhou kulturou. Perfektní směs dvou kultur vytvořená učiteli, překladateli a tlumočníky, kteří byli schopni asimilovat a sjednotit dvě kultury v jednu. Studium a interpretace tohoto jazyka dala výzkumu a pochopení kolonizace nový směr³⁹.

3. ZÁVĚRY

Náboženské řády dosáhly svého cíle. Necelých sto let trvající mezikulturní setkávání vedla k tomu, že byl domorodý jazyk zapisovaný latinkou uznán jako jazyk oficiální. Záměr krále využívat španělštinu jako prostředek k nadvládě (pošpanělštění) v prvních setkáních kvůli postoji dobyvatelů neuspěl. K tomu, aby mohl tento proces nějak pokročit, bylo potřeba najít novou politiku, nové nástroje a nové lidi s jasnými strategiemi. Dokončení kolonizace Nového Španělska tím pádem neumožnila španělština – jazyk dominantní skupiny –, ale jazyk úplně nový. To je nesporným důkazem toho, jakou moc jazyk měl. Jeho přijetí v kolonizovaných oblastech bylo odpovědí na hlavní politický princip vyjádřený slovy Klora de Alvy:

³⁸ MENDIETA, Gerónimo. *Historia eclesiástica indiana (1596)*. México DF: Porrúa, 1971, str. 223-226

³⁹ ALVA, Jorge J. Klor de, Nicholson a Quiñones. *The Work of Bernardino de Sahagun. Pioneer Ethnographer of Sixteenth Century Aztec Mexico*, New York: Institute for Mesoamerican Studies, 1988

ANDERSON, Arthur J. O. a další. *Beyond the Codices. The Nahuatl View of Colonial Mexico*. Berkeley: University of California, 1986

MIGNOLO, Walter. *Misunderstanding and Colonization: The Reconfiguration of Memory and Space*. The South Quarterly. 1993, 92, 2

LOCKART, James. *The Nahuas After de Conquest*. California: Stanford University, 1989

„Ekonomické a efektivní využívání domorodých komunit ve prospěch koloniálního zájmu“⁴⁰

V souladu se západním pojetím písma jako vyšší formy komunikace než komunikace ústní noví dobyvatelé (náboženské řády) vymysleli a připravili v Novém světě cestu k psané komunikaci v latině, kterou také sami započali. Tento argument byl použit pro obhajobu zachování indiánských škol a k získání finanční a politické podpory na ochranu domorodého života. Mniši si osobovali výsadní postavení, že nejlépe rozumí myšlenkám a potřebám indiánů, k nimž se chovali s jistým paternalismem, se zájmem zároveň osobním i kolektivním. Na to konto se objevily kladné i záporné komentáře. Z myšlenek De las Casase a velké části koloniálních projevů byly odstraněny antikoloniální a anti křesťanské prvky, případně se podle Klor de Alvy psaly texty s neprůhlednými metaforami a nerozluštitelnými rétorickými prostředky⁴¹.

Již zmiňovaný Mignolův⁴² komentář o „tyranii abecedou“ nám může posloužit jako shrnutí a nacházíme v něm skvělý příklad mezikulturní komunikace, přičemž ve hře nejsou jen různé jazyky a kultury, ale navíc i dva odlišné systémy zápisu.

Renesanční teorie o nadřazenosti písma hlásané španělskými humanisty jim umožnily zapsat dějiny Latinské Ameriky. Díky abecedě se v jejich rukou spojila moc písma a autoritativní výklad dějin. To, co bylo na začátku katastrofou, končí velkým úspěchem, a to nejen díky knihtisku, vzniku nového jazyka, ale i dějinám a realitě Nového světa. K tomu, aby celá Latinská Amerika mluvila společně s nativními jazyky také španělštinou, bude potřeba ještě dost času, nicméně homogenost nastavená mnichy v počátečním období byla rozhodující. Jejich překladatelská a tlumočnická práce stejně jako práce domorodců, kteří se naučili španělštinu nebo náhuatl, pomohla k porozumění dvou kultur.

Shrňme to tak, že posláním dobyvatelů naučit domorodce jazyk platilo jen na samém počátku. Viděli jsme, že únosy a obchod s domorodci napomohly k tomu, že se někteří z nich naučili španělsky a sloužili jako tlumočníci. Tutéž funkci zastávali zajatí a posléze osvobození Španělé.

U soudu mohli být tlumočníky nebo oidory jak domorodci, tak Španělé a existuje více než jeden případ manipulování s informacemi. Někteří z oidorů byli rovněž zapisovateli, kteří měli

⁴⁰ ALVA, Jorge J. Klor de. *Language, Politics, and Translation: Colonial Discourse and Classic Náhuatl in New Spain*. Rosanna Warren (ed.): *The Art of Translation. Voices from the Field*. Boston: Northeastern UP, 1989

⁴¹ Tamtéž

⁴² MIGNOLO, Walter. *Misunderstanding and Colonization: The Reconfiguration of Memory and Space*. *The South Quarterly*. 1993, str. 53

na starost zapsat případ v konkrétním jazyce, což znamenalo další překladatelské zprostředkování.

Když žebравé řády, v tomto období konkrétně františkáni, přebírají do svých rukou proces pokřesťanštění, z nich samých se stávají překladatelé a tlumočníci. Učí se domorodé jazyky, domorodce učí jeden společný nativní jazyk, dále trochu latiny a také psát latinkou. Za pomoci domorodců se z nich stávají překladatelé ústní lidové slovesnosti a zapisovatelé specifického materiálu. Tlumočníky se v této době stávají domorodci, nikoli Španělé. Španělština je oficiálním jazykem při komunikaci mezi Španělským královstvím a koloniemi, ale současně existuje další oficiální, nativní jazyk v rámci Nového světa, a to zásluhou mnichů, kteří, alespoň prozatím, změnili směr dobývání.

3. Komentář

Při analýze výchozího textu vycházím zejména z těchto publikací: *Současná stylistika*⁴³ a *Poetická funkce*⁴⁴. Kontrastivní pohled stran stylistiky pak čerpám zejména z *Vybraných problémů španělské stylistiky na pozadí češtiny*⁴⁵ a *Kapitol z porovnávací funkční stylistiky*⁴⁶.

3.1 Fiktivní zakázka

Vzhledem k tomu, že většina překladů se vytváří na zakázku, vytvořila jsem si pro potřeby této práce zakázku fiktivní, z níž později vycházela má dílčí překladatelská řešení.

Fiktivní zakázka tedy pochází od *Českého časopisu historického* vydávaného Historickým ústavem Akademie věd ČR, v. v. i. čtyřikrát ročně. Vedení časopisu se ku příležitosti 800. výročí založení města Tenochtitlánu a 500. výročí jeho dobytí rozhodlo věnovat čtyři čísla roku 2021 mexické historii, zejména období dobývání. Tento článek představuje jakési průvodní slovo. Na něj budou navazovat detailnější dějiny dobývání. Všechna tato čtyři čísla pak budou výjimečná nejen jednotným zaměřením, ale i jednotlivými příspěvky, které budou pocházet jednak z per předních českých specialistů na dané téma, tak z per odborníků zahraničních, uvedených v překladu.

Zmiňovaný časopis byl založen 17. listopadu roku 1894 a první číslo vyšlo hned v prvním čtvrtletí roku následujícího. Jedná se o recenzované periodikum usilující o spojení rozličných metodologických přístupů a názorů různých generací historiků a odborníků.

Časopis vyžaduje překlad celého textu včetně poznámkového aparátu a anglických pasáží.

3.2 Analýza španělského originálu

3.2.1 Stylotvorné faktory

Stylotvorné faktory vysvětluje Eva Minářová v *Současné stylistice*⁴⁷ jako veškeré vlivy a okolnosti, které autorku usměrňovaly a vedly při výběru výrazových prostředků, přičemž mají

⁴³ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

⁴⁴ JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, 1995.

⁴⁵ KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012.

⁴⁶ DUBSKÝ, Josef. *Capítulos de estilística funcional comparada*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

⁴⁷ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, str. 76

dopad na výslednou podobu komunikátu. Dělí je na faktory objektivní a subjektivní. Ty, které plynou ze všeho, co vznik originálu obklopuje, podmiňuje a formuje, nazývá objektivními, zatímco za subjektivní označuje ty, které jsou spjaty s postavou autora jako subjektu a jeho individualitou. Jelikož si myslím, že postava autorky by se měla zmínit na samém počátku analýzy, budu se nejprve věnovat faktorům subjektivním, na které navážu faktory objektivními.

3.2.1.1 Subjektivní faktory

3.2.1.1.1 Autorka

Autorkou článku je Carmen Valero Garcés, MA, PhD, profesorka překladu a tlumočení na madridské Universidad de Alcalá. Je rovněž vedoucí magisterského programu Mezikulturní komunikace, tlumočení a překladu ve veřejných službách (*Comunicación Intercultural, Interpretación y Traducción en los Servicios Públicos*), editorkou online univerzitního časopisu *FITISPos International Journal* a viceprezidentkou evropské sítě tlumočení a překladu pro veřejné služby *ENPSIT (European Network for Public Service Interpreting and Translation)*.

Autorka má na svém kontě mnoho odborných publikací a článků, např. *Languages in Contact An Introductory Textbook on Translation* (1995) nebo *Apuntes sobre traducción literaria y análisis contrastivo de textos literarios traducidos* (1995), z čehož vyplývá, že je bezpochyby odbornicí v oboru překladu, stejně jako v jeho výuce. Její článek *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*, který jsem překládala, byl publikován ve třetím čísle časopisu *Hieronymus Complutensis* (ISSN 1135-304 X) v roce 1996.

Autor jako jeden ze subjektivních stylových faktorů se chápe jako soubor možných rysů, jako např. intelektuální vyspělost, schopnost logického myšlení, celkový kulturní rozhled, ovládnutí kódu komunikace, znalost tématu a obsahu atd⁴⁸. Dále se může jednat o soubor určitých povahových a charakterových rysů, stejně jako rysů psychických, zařazení do určité sociální vrstvy, ale rovněž sem spadají i faktory biologické nebo geografické.

V návaznosti na výše zmíněnou definici nutno podotknout, že nebýt toho, že je jméno autorky uvedeno hned pod titulem článku, z textu by nebylo cítit, zdali se jedná o muže či ženu, o jak starého člověka jde, ani z jaké sociální vrstvy pochází. Text je ale bezesporu napsán

⁴⁸ KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, str. 20

osobou s určitou schopností logického myšlení, které se projevuje v navazování jednotlivých myšlenek na sebe, osobou, jež ovládá kód komunikace a velmi dobře se orientuje v daném tématu.

Pokud bych se měla vyjádřit k faktoru geografickému, a to kvůli rozsahu španělsky mluvících území, o autorčině jazyku bych prohlásila, že je v souladu s kodifikovanou normou. V její španělštině jsem nezaznamenala ryze španělský obrat či slovo, u kterého bych se pozastavila a všimla si, že autorem textu je Španěl. Jediný nepřímý náznak cítím z podoby slova *Méjico*⁴⁹, která je vlastní spíše evropské španělštině než té latinskoamerické, místo dnes užívanějšího *México*. Španělská královská akademie dokonce doporučuje podobu slova s „x“, jak je patrné z následující citace:

*„La grafía recomendada para este topónimo es México (...). También se recomienda escribir con x todos sus derivados: mexicano, mexicanismo, etc. (...) Este arcaísmo ortográfico se conservó en México y, por extensión, en el español de América, mientras que en España, las grafías usuales hasta no hace mucho eran Méjico, mejicano, etc. Aunque son también correctas las formas con j, se recomiendan las grafías con x por ser las usadas en el propio país y, mayoritariamente, en el resto de Hispanoamérica.“*⁵⁰

V *Současné stylistice* kolektiv autorek ještě hovoří o subjektivním autorském stylu, což je projev všech již zmiňovaných faktorů (povahových, sociologických, geografických atd.) a jakýsi osobitý otisk autora. Zde musím podotknout, že autorčin styl jako celek se mi místy jevil zbytečně komplikovaný a strohý, zatímco jindy se několikrát opakuje již vyřčená myšlenka. Toto tvrzení podložím následujícími ukázkami komplikovaných, přitom strohých částí:

*En 1530 en Tlaxcala, el indio franciscano Fray Juan Caro compuso la primera misa y la transcribió en gregoriano.*⁵¹

Slovo *gregoriano* autorka nijak dál nerozvádí, a pokud pominu problém překladu, kterému se budu věnovat v dalších částech analýzy, tak samotná představa toho, o co se jedná, je velmi komplikovaná. Podobně je tomu v příkladě následujícím, kde se objevuje název města

⁴⁹ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 63

⁵⁰ <https://www.rae.es/dpd/M%C3%A9xico>

⁵¹ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 70

Toledo, ale o jaké *Toledo* se má jednat, již autorka neuvádí, a to buď proto, že předpokládá u svého čtenáře tuto věcnou znalost, nebo proto, že spolehá na to, že si zvědavý lektor poradí s rozluštěním této záhady sám.

*Gonzalo de Ocampo fue el líder de una expedición de castigo que fundó Toledo.*⁵²

3.2.1.1.2 Záměr

Záměr nebo intence autora komunikátu se nemusí nutně shodovat s interpretací receptora, v tomto případě čtenáře. V ideálním případě tomu tak ovšem je, nicméně je-li komunikát nejednoznačný, příliš komplikovaný nebo strohý, jak jsem zmiňovala výše, může dojít k jiné interpretaci, než kterou měl autor na mysli, když text sestavoval.

Obecně bych autorčin záměr shrnula do definice odborně sdělné funkce, kterou uvádím dále, tedy vzdělat čtenáře v dané oblasti.

3.2.1.2 Objektivní stylové faktory

V následující části se budu podrobně věnovat těmto objektivním stylovým faktorům: základní funkci komunikátu, kódu, rázu, míře připravenosti, místu a času, adresátovi a tématu.

3.2.1.2.1 Funkce komunikátu

V české stylistice bývá už tradičně tento objektivní stylový faktor označován za nejdůležitější, a to již od dob, kdy *Pražský lingvistický kroužek* poukazoval na to, že se jedná o ovlivňující faktor celého stylového procesu⁵³.

Základní funkcí veškerého typu komunikace je nutně funkce komunikační, kterou poté v každém specifickém typu komunikace doprovází jedna nebo více dalších funkcí. V tomto případě se bezpochyby jedná o funkce odborně sdělnou a vzdělávací. Funkce odborně sdělná se nesnaží čtenáře pouze informovat o daném tématu, nýbrž ho i v jisté oblasti vzdělat. Směřuje k celistvosti a vnitřní výstavba komunikátu by měla vést čtenáře samozřejmě jednak k pochopení, ale rovněž i k zaujetí určitého názoru, přijetí či odmítnutí, případně k zájmu své nově nabyté poznatky dále prohlubovat. Odborně sdělná funkce se vyznačuje přítomností termínů, odborných výrazů z dané oblasti, jistou komplikovaností, objektivitou

⁵² GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 64

⁵³ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, str. 78

a jednoznačností, naopak by se v tomto typu textu neměla vyskytovat nežádoucí mnohoznačnost nebo nevhodná konotace.

Tento článek stejně jako většina textů má rovněž funkci persvazivní, tedy přesvědčovací. Autorka se sice čtenáři nesnaží své myšlenky vnutit, ani ho přesvědčit o tom, že takový a takový názor či úhel pohledu je správný, vykládá fakta a nestrání žádnému z aktantů, nicméně se snaží čtenáře přimět, aby pokračoval v získávání informací z dané oblasti a prohluboval v tomto směru své znalosti. Mohli bychom tedy konkrétněji hovořit o funkci působící. Čtenář by si z článku neměl vzít jen nové informace, ale měl by odcházet s chutí se i nadále vzdělávat.

Z pohledu Jakobsonova⁵⁴ rozčlenění by se v tomto případě jednalo v první řadě o funkci referenční (autorka předkládá fakta, ale i své poznatky z oboru). Funkci persvazivní, konkrétněji funkci působící, kterou uvádím výše v souvislosti se *Současnou stylistikou*, u Jakobsona zhruba odpovídá funkce konativní.

3.2.1.2.2 Kód

Je nevyvratitelné, že ze stylistického aspektu se jedná o psanou podobu kódu, který je adekvátní vzhledem k odborně sdělné, příp. referenční funkci celého textu. Při volbě kódu totiž hrají roli ostatní objektivní faktory, v první řadě funkce, rovněž ale ráz komunikátu nebo jeho (ne)připravenost. V tomto případě se jedná o jazyk odborný, místy náročný, spisovný a kodifikovaný.

3.2.1.2.3 Ráz

Podobně jako tomu bylo u kódu, i ráz je závislý na základní funkci komunikátu a jeho cíli. Nelze tvrdit, že u psaných textů se vždy jedná o ráz oficiální, v případě tohoto španělského komunikátu se ale o oficiální ráz opravdu jedná, neboť jde o odborný veřejný text.

3.2.1.2.4 (Ne)Připravenost

S rázem velmi úzce souvisí další objektivní stylový faktor, jímž je připravenost/nepřipravenost, jindy též spontánnost nebo míra připravenosti. Ve veřejné komunikaci jsou nejčastější komunikáty předem připravené. Mohou být ale pouze primárním podkladem k pozdějšímu ústnímu projevu, to by byl například veřejný projev nebo předem

⁵⁴ JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, 1995

strukturovaný rozhovor. Nicméně tento text vzhledem ke komplikovanosti a délce některých souvětí není určen k pozdějšímu přednesu, nýbrž čistě k samostatnému čtení.

Oproti připraveným projevům jsou ty nepřipravené zpravidla reakcí na předchozí sdělení, což se odráží nejen v méně promyšleném výběru lexika, ale i v méně propracované syntaktické stránce promluvy (jednodušší syntaktické celky, odlišný slovosled, pravopisné chyby)⁵⁵, což není tento případ.

3.2.1.2.5 Místo a čas komunikace

Odborné texty jsou většinou situačně nezakotvené, a to proto, že odborný styl tíhne k nadčasovosti. Vznik těchto textů se tedy zpravidla neodvolává na určité místo či čas. Je ale logické, že někde vzniknout musely, což je do jisté míry nějak ovlivnilo, stejně jako tomu bylo i v případě času. Tento text sice pojednává o dobývání Latinské Ameriky, ale je psán ve Španělsku, španělskou autorkou v roce 1996, tedy několik set let po konci conquisty. Z tohoto pohledu se nabízí otázka, do jaké míry ovlivňuje právě místo vzniku komunikátu, tedy Španělsko, i jeho celkový ráz. Osobně v textu nenacházím ani náznak toho, že by se autorka snažila vyjádřit svůj názor, naopak. Časové ukotvení textu je zde patrné hlavně z odkazů na literaturu z období conquisty, ale i na literaturu pozdější, jak soudobých kronikářů a svědků conquisty, tak i předních světových specialistů 20. století.

3.2.1.2.6 Adresát

Jak jsem již zmiňovala, jedná se o veřejný projev, z toho důvodu je adresát komunikátu neznámý. Jelikož se jedná o písemný projev, autorka ani nemá s adresátem jiný kontakt. Z těchto důvodů si může svého adresáta jen představovat a snažit se svůj projev upravit podle představ o svém cílovém čtenáři, kterým by měl být určitě člověk, jenž se o danou problematiku zajímá a má již předchozí, alespoň elementární znalost faktů spojených s dobýváním amerického kontinentu, díky čemuž mu některá jména, místa, instituce nebo obecné informace nebudou zhora neznámé.

V textu se ke čtenáři, tedy adresátovi neobrací, i když v pár případech používá inkluzivní plurál vedle plurálu autorského. V prvním uvedeném příkladě se jedná o plurál

⁵⁵ KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, str. 13

inkluzivní, zatímco ve druhém o plurál autorský. Problematice překladu tohoto jevu se podrobněji věnuji při analýze dílčích překladatelských problémů.

(...) porque si **juzgamos** desde la perspectiva del siglo XX, las conclusiones serán sin duda diferentes.⁵⁶

(...) no en las clases dominantes, tema que **no vamos a analizar** ahora.⁵⁷

3.2.1.2.7 Téma

Téma článku velmi pěkně charakterizuje již samotný, vcelku dlouhý název: *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Snaží se čtenáři přiblížit postavu prvních tlumočnicků na americkém kontinentě, a to v souvislosti s jednotlivými „obraty“ ve směřování conquisty. Při každém „střídání stráží“ poukazuje na to, z koho se v této fázi dobývání stávají tlumočníci a kdo naopak ustupuje do pozadí, případně jakou novou roli zaujímá.

Zmiňované téma si žádá odborný styl i adekvátní kód, protože s sebou nese určité odborné termíny a obraty.

3.2.2 Funkční styl

„Funkční styl je vymezen na základě převažující funkce komunikátu.“⁵⁸ V tomto případě se jedná o funkční styl odborný. Ten má podle *Vybraných problémů španělské stylistiky na pozadí češtiny*⁵⁹ funkci dvojí: jednak se jedná o funkci komunikační (uspokojení komunikačních potřeb daného společenství) a jednak o funkci kognitivní (nástroj poznání skutečností, o nichž příslušný text pojednává). V případě druhé funkce by měl být autor v komunikátu natolik jednoznačný (co do formy, tak i do volby informací), aby si z jeho textu čtenář odnesl přesnou novou informaci.

⁵⁶ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 67

⁵⁷ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 69

⁵⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, str. 93

⁵⁹ KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, str. 64

3.2.3 Slohový postup

Jako základní slohový postup zvolila autorka postup výkladový. Tomu odpovídá i složitější větná vazba, kterou jsem již na příkladu výše uváděla. Jelikož cílem výkladového postupu je objasnit jednotlivé souvislosti v textu, je text velmi dobře provázaný a jednotlivé myšlenky/odstavce na sebe vcelku pěkně navazují, a to zejména díky deiktickým prostředkům, odkazování a opakování. Více se této problematice budu věnovat v rozčlenění textu.

Kromě výkladového postupu ale jsou v textu i pasáže, kdy autorka cituje buď přední světové specialisty daného tématu nebo dobové deníky či kroniky. Některé tyto úryvky jsou tvořeny spíše na bázi slohového postupu vyprávěcího nebo popisného, případně jejich kombinací. Toto tvrzení ilustruji na následujícím úryvku:

(...), los misioneros oían constantemente de boca de los indígenas la palabra «motolinía». Fray Toribio preguntó a un español su significado y éste le contestó que quería decir «pobre», y entonces decidió llamarse así.⁶⁰

3.2.4 Rozčlenění textu

Členění je typické pro texty připravené. Pokud si autor před samým psaním text promýšlí, prochází a třídí myšlenky, nutně se pak jeho mentální uspořádání musí projevit i na komunikátu.

Grafické horizontální členění článku je zřejmé na první pohled. Velmi elegantně autorka oddělila titul článku, své jméno a domovskou univerzitu od samotného textu. Ten poté rozčlenila na tři hlavní oddíly: úvod, etapy v procesu komunikace a závěry. Prostřední část je dále členěna na další dva oddíly označené jako podtituly 2.1 a 2.2. Podtitul 2.1. autorka dále ještě pomocí odrážek dělí na komunikaci prostřednictvím značek a komunikaci ústní, v níž se soustřeďuje na tři dobyvatele a jejich zkušenosti z oblasti ústní komunikace. První, druhá a třetí část jsou uvozeny tučnými nadpisy s velkými písmeny, zatímco podtituly druhé části, tedy části 2.1 a 2.2 jsou již nadepsány jen tučně.

Autorka několikrát cituje, nicméně tyto citace evidentně rozděluje podle délky, protože pouze citace delší uvádí do zvláštních odstavců s odlišným formátováním vzhledem ke zbytku textu, aby byl rozdíl na první pohled patrný, zatímco citace kratší uvádí přímo na konec odstavce bez rozlišení formátování.

⁶⁰ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 69

Odstavce jsou v porovnání s českými odbornými texty krátké. Toto členění odpovídá španělské konvenci, kdy by jeden odstavec měl obsahovat pouze jednu nosnou myšlenku, na níž by měl za pomoci odstavce spojovacího, indukčního nebo dedukčního, navazovat další odstavec s další nosnou myšlenkou. Čtenář se tak v textu lépe orientuje a z každého odstavce si odnáší ucelené jednoznačné informace.

Některé odstavce na sebe navazují logicky, např. první odstavec autorka končí myšlenkou, že nejen jazyk byl při dobývání problémem, na níž logicky navazuje další myšlenka, tudíž další odstavec, který ale uvozuje spojkou *nicméně* a pokračuje v popisu toho, čím jiným ještě jazyk je. Jiné odstavce na sebe navazují díky deiktickým prostředkům, zejména ukazovacím zájmenům typu *estos encuentros*⁶¹ nebo *esta política*⁶².

Vertikální členění se v psaných komunikátech uplatňuje zejména v textech odborného stylu, přičemž se jedná o hierarchizaci informací podle míry jejich relevantnosti. Mohla bych sem zařadit i grafické rozlišení nadpisů, které jsem zmiňovala již výše, ale rovněž i poznámkový aparát, odkazy, ale i závorky, do nichž autorka vkládá nadbytečné informace, případně explicitní vysvětlení něčeho, co je z konstrukce odstavce případně myšlenkového toku zřejmé.

3.2.5 Koheze a koherence

V souvislosti s výše zmíněným si myslím, že je text koherentní, tedy že je zachována významová soudržnost jednotlivých výpovědí. Autorka jednotlivé myšlenky navazuje přirozeně a celý text působí provázaně a uhlazeně. V některých případech se mi ale koherence zdá poněkud porušená, například mezi koncem následujícího odstavce a začátkem odstavce dalšího:

Esta política de secuestro supuso que los conquistadores olvidasen sus responsabilidades como católicos (cristianizar a los indígenas) y como miembros de la Corona de Castilla (enseñarles el español).

*Estos primeros encuentros no supusieron únicamente un entendimiento lingüístico rudimentario, sino que además se trató de una comunicación intercultural.*⁶³

⁶¹ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 63

⁶² Tamtéž str. 62

⁶³ Tamtéž str. 63

Myslím, že vzhledem k množství ukazovacích zájmen v celém textu a v tomto případě i k pozici (na začátku odstavce), bych považovala za lepší řešení, aby autorka další odstavce uvedla takto: *Los primeros encuentros no supusieron únicamente (...)*. V tomto případě totiž navazuje na odstavce o politice únosů, slovy *estos primeros encuentros*, která ale odkazují na první setkání při vylodění a dobývání území, nikoli na zajímání, které muselo nutně nastat až po vylodění a po prvních setkáních, při nichž se obě strany teprve začaly poznávat.

Formální spojitost vět v souvětí, tedy kohezi, autorka rovněž dodržuje a některé její typy, jako například kohezi lexikální, uplatňuje více než jiné. Následující ukázka je příklad lexikální koheze dvojího typu, prvně apelativum-proprium a následně proprium-apelativum.

*Un ejemplo: en 1515 Pedrarias Dávila llegó a Castilla del Oro como gobernador acompañado de 1500 **hombres jóvenes**, hambrientos de fama y poco preparados para enfrentarse a las duras condiciones de vida en el Nuevo Mundo.*

*Muchos de ellos murieron, pero algunos como **Diego de Almagro, Hernando de Soto, Vázquez de Coronado y Bernal Díaz del Castillo**, se hicieron famosos. **Estos soldados** no estaban interesados (...)*⁶⁴

K problematice koheze a koherence se ještě vrátím v analýze překladatelských problémů.

3.2.6 Intertextovost

Již z podstaty pojmu intertextovosti je logické, že autorka svým komunikátem navazuje na již existující „pretexty“ a tvoří tím pádem jakýsi „posttext“. Článek bohužel nemá koncový seznam bibliografie, ale veškeré citace jsou uvedeny s poznámkou pod čarou, kde autorka uvádí jméno daného autora, název díla a všechny ostatní náležitosti dle španělské citační normy, jejímž odlišnostem vůči té české bych se ráda věnovala v koncové části překladatelské analýzy, v oddělení „další problematika“.

3.3 Cílový čtenář překladu

Cílovým čtenářem překladu je český čtenář zajímající se o problematiku dobývání Latinské Ameriky, zejména pak o počátky komunikace mezi dobyvateli a domorodci. Tento čtenář by měl být v daném tématu již alespoň elementárně zběhlý, měl by vědět, kdo byli dobyvatelé,

⁶⁴ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 64

o kterých se autorka zmiňuje, s jakým záměrem začali Ameriku dobývat a jak si přitom vedli. Samozřejmě musí mít přehled i všeobecný, aby pochopil, kdo byl králem Španělska či jaké byly renesanční zvyklosti a co se míní myšlenkami humanismu.

Jelikož se jedná o odborný text, je zde i řada termínů, které se do češtiny zavedly již s prvními zmínkami o dané problematice a o jejichž užití se budu zmiňovat u dílčích překladatelských problémech.

3.4 Překladatelská analýza

3.4.1 Překladatelské problémy a jejich řešení

V této části práce se zabývám překladatelskými problémy a jejich dílčími řešeními ovlivněnými do jisté míry fiktivní zakázkou. Vycházím přitom zejména z těchto publikací: *Umění překlada*⁶⁵, *Překlad jako kreativní proces*⁶⁶ a *Kapitoly z porovnávací funkční stylistiky*⁶⁷.

V souvislosti s Levého kapitolou „Překlad jako proces“ je třeba zmínit, že celý překladatelský proces proběhl ve třech fázích; a) porozumění originálu, b) interpretace originálu a c) přestylizování originálu. Mým hlavním cílem při překlada bylo zachovat odborně sdělnou funkci originálu, přičemž se v tomto případě jednalo o antiiluzionistický překlad, stejně jako je antiiluzionistický i výchozí text. Z hlediska překlada jsou zde důležité hodnoty aktuální a informační, příp. funkce komunikační a poznávací v případě Popovičovy⁶⁸ nomenklatury.

Pro lepší orientaci v dílčích překladatelských problémech a jejich řešeních jsem se rozhodla rozdělit je do tří skupin: problémy syntakticko-gramatické, problémy lexikální a problémy na pragmatické rovině. Následně se budu věnovat ostatní problematice a v závěru se pokusím shrnout, k jakým překladatelským posunům z tohoto důvodu došlo.

Jelikož v této části uvádím mnoho příkladů, rozhodla jsem se do poznámky pod čarou kompletní odkaz citovat pouze poprvé a následně za jednotlivé úryvky uvádět již pouze zkratku „O“ pro originál a příslušnou stránku, případně „P“ jako překlad a příslušnou stránku.

⁶⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. Praha: Ivo Železný, 1998

⁶⁶ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: Teorie a praxe funkcionalistického překlada*. Host, 2009

⁶⁷ DUBSKÝ, Josef. *Capítulos de la estilística funcional comparativa*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988

⁶⁸ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975

3.4.1.1 Problémy na rovině syntakticko-gramatické

3.4.1.1.1 Rozdělování/spojování větných celků

V analýze výchozího textu jsem zmiňovala, že tento komunikát byl velmi často nekonzistentní v užívání krátkých, informačně nahuštěných, složitých a strohých vět, jejichž protipólem byla zdlouhavá, náročná a bohatě rozvitá souvětí. Jelikož se nejedná o překlad uměleckého textu, mohla jsem si dovolit některá souvětí rozdělit tak, aby v překladu jednotlivé věty vyzněly stejně jako v textu výchozím, lépe se českému čtenáři četly, případně chápaly a zároveň byly pro češtinu přirozenější. Následujícími dvěma ukázkami ilustruji vcelku banální souvětí, která jsem se rozhodla rozdělit, protože se mi takto jeví česky mnohem přirozenější.

*La conquista se halla, sin embargo, llena de contradicciones y desobediencias y, sin duda, los primeros conquistadores tuvieron que desobedecer tal mandato puesto que los nativos no les entendían.*⁶⁹

Při dobývání však docházelo k odporu a neposlušnosti. První dobyvatelé pochopitelně nemohli dostát zmiňovanému právnímu předpisu, protože jim domorodí obyvatelé nerozuměli. (P10)

No dejaron por ello de tener problemas, pero continuaron con su propuesta de convertir el náhuatl en la lengua oficial y en 1558 el virrey Luis de Velasco escribió a Felipe II sobre los nuevos planes: abrir escuelas para enseñar el náhuatl a los jóvenes de otras regiones de modo que luego fuesen ellos los que pudiesen extender el mensaje de la religión verdadera. (O66)

Čímž samozřejmě nevyřešili své problémy, ale stále sledovali svůj cíl – povýšit náhuatl na úřední jazyk. V roce 1558 místokrál Luis de Velasco napsal Filipovi II. o nových plánech: otevřít školy, v nichž by se mladí z různých regionů učili náhuatl, čímž by potom oni pomohli k rozšíření správného náboženství. (P15)

Zařazení komunikátu do odborné literatury mi tedy umožnilo pracovat s délkou souvětí. Kromě možnosti rozdělit delší, složitě, nebo pro český jazyk nepřirozeně stavěné souvětí jsem měla možnost rovněž spojit dva větné celky, které v originále stály odděleně, opět proto, že se mi takto jeví pro náš jazyk přirozenější. Zde uvádím tyto příklady:

⁶⁹ GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 62

Pero en 1525 algunos frailes comenzaron a quemar los templos nativos, a la vez que se utilizaron a algunos niños en defensa del catolicismo. Por ejemplo, el martirio del joven Tlaxcalteca a manos de su padre en 1527. (O70)

Ale v roce 1525 někteří mniši začali tyto chrámy vypalovat a k obraně katolictví využívat děti, například mladého Tlaxcaltecu Cristóbalu, kterého roku 1527 umučil jeho vlastní otec. (P20)

Se iba a necesitar más tiempo antes de que el español se hablase en Latinoamérica, junto con las lenguas nativas. Sin embargo, la homogeneidad dada por los frailes en esta primera etapa fue un paso decisivo. (O73)

K tomu, aby celá Latinská Amerika mluvila společně s nativními jazyky také španělštinou, bude potřeba ještě dost času, nicméně homogenost nastavená mnichy v počátečním období byla rozhodující. (P24)

3.4.1.1.2 Polovětné konstrukce

Španělština oproti češtině využívá velmi hojně polovětné konstrukce. Tento text nebyl výjimkou, proto bych ráda uvedla několik příkladů, jak jsem se s jejich překladem vypořádala a jakými argumenty jsem svá dílčí řešení podložila.

3.4.1.1.2.1 Infinitivní polovětné konstrukce

Tyto konstrukce v češtině nabízejí více možností řešení. V prvním případě jsem tuto konstrukci nahradila účelovou větou takto:

Para poder controlarlos y explotar sus riquezas, (...) (O61)

Na to, aby je ovládli a mohli těžit z jejich bohatství, (...) (P9)

V druhém případě jsem ji nahradila konstrukcí nominální takto:

Para tener una idea clara (...) (O62)

Pro lepší představu (...) (P10)

V tomto případě jsem nahradila infinitivní konstrukci vedlejší větou časovou.

(..) nada más llegar al Nuevo Mundo (...) (O68)

(..) jakmile přijeli do Nového světa, (...) (P18)

Jako poslední příklad uvádím řešení poněkud odlišné, neboť se jedná o koncentraci sdělení, při níž jsem původní infinitivní polovětnou konstrukci vypustila, přičemž celistvost sdělení zůstala zachována.

*Sin duda los indígenas estaban asombrados **al ver** la apariencia física de los monjes – descalzos y con sus hábitos – en contraste con la magnificencia de los conquistadores. (O69)*

Domorodce zajisté ohromil mnišský zevnějšek, oproti okázalým oděvům dobyvatelů byli mniši bosí a v rouchách. (P19)

3.4.1.1.2.2 Gerundiální polovětné konstrukce

Gerundiálních vazeb je ve španělském projevu obvykle rovněž velmi mnoho. V této části bych ráda uvedla několik příkladů různých překladatelských řešení při jejich převodu do českého jazyka.

V prvním případě se jedná o nahrazení gerundia vztažným zájmenem uvozujícím vedlejší větu přívlastkovou. Toto řešení je rozhodně v dnešním českém jazyce přijatelnější než jeho přechodníkový protějšek “byvše”, který by původnímu gerundiu v tomto případě rovněž odpovídal přibližně v tomto znění: (...) *byvše tito později využíváni jako tlumočníci místo Španělů.*

*Los frailes continuaron aprendiendo las lenguas nativas de las nuevas regiones a las que iban y tratando de educar a los nativos, **siendo** éstos utilizados pronto como intérpretes en lugar de los españoles. (O66)*

*Mniši se nadále učili nativní jazyky dalších regionů, které navštěvovali, a snažili se vzdělat domorodce, **kterí** se později hodili jako tlumočníci místo Španělů. (P15)*

V následujícím případě jsem gerundium nahradila předložkou takto:

*(...) 12.000 niños habían aprendido a leer y escribir **utilizando** el alfabeto romano, (...) (O70)*

(...) se naučilo číst a psát v latince kolem dvanácti tisíc dětí (...) (P20)

Jindy jsem totéž sloveso v gerundiální podobě do češtiny převedla pomocí substantiva s větňčlenskou platností příslovečného určení způsobu takto:

*Aprender la lengua nativa por medio de señales **utilizando** piedras (...) (O71)*

*naučit se domorodý jazyk **pomocí** znaků složených z kamínků. (P22)*

Dále jsem se rozhodla gerundium nahradit vedlejší větou způsobovou.

(...) *que aprendió el náhuatl **jugando** con otros niños indios.* (O71)

(...) *který se naučil náhuatl, **když si hrál s indiánskými dětmi.*** (P22)

V posledním případě jsem dvě po sobě jdoucí gerundiální vazby v rámci jednoho souvětí do češtiny převedla souřadným spojením určitých slovesných tvarů v rámci jednoho souvětí.

(...) *muchas de sus historias fueron escritas, **sobreviviendo** de este modo parte de su cultura, y **naciendo** a un tiempo, la cultura latinoamericana.* (O71)

(...) *čímž se část jejich kulturního dědictví **zachovala a položila** tak základní kámen pro nově vznikající kulturu latinskoamerickou.* (P22)

3.4.1.1.2.3 Participiální polovětné konstrukce

Tyto vazby jsem převáděla nejčastěji pomocí adjektiva, případně vedlejší větou přívlastkovou (viz první dva příklady). V posledním případě uvádím řešení odlišné, kdy jsem se rozhodla participium nahradit místo vedlejší větou přívlastkovou nominálním syntagmatem.

(...) *tenían un sistema educativo obligatorio **basado** en la memorización, (...)* (O71)

(...) *mohla být díky jejich povinnému výukovému systému **založenému** na paměti zapsána, (...)* (P22)

(..) *eran también escribas, **encargados** de poner por escrito el caso en un lenguaje concreto.* (O73)

(...) *byli rovněž zapisovateli, **kterí měli na starost** zapsat případ v konkrétním jazyce, (...)* (P24-25)

(...) *España justificaba la conquista de cada nueva tribu o imperio **amparados** en la religión cristiana.* (O66)

(...) *Španělsko omlouvalo dobývání nových národů a říší **ve jménu křesťanství.*** (P15)

3.4.1.1.3 Slovnědruhov \acute{a} transpozice

Slovnědruhov \acute{a} transpozice je proces, k němuž v překladu zpravidla dochází, protože se dané jazyky zcela nepřekrývají. Jedná se o změnu gramatické kategorie větného členu, případně syntagmatu. Již z podstaty překladu je to jev s ním spjatý a objevuje se ve všech překladových textech v závislosti na tom, jak moc odlišné dané jazyky jsou.

Nejčastější transpozicí je, dle mého soudu, převod verba na substantivum a naopak. Nutno podotknout, že ne vždy má překladatelská řešení pomocí transpozice vycházela z nemožnosti vyjádření téhož v téže gramatické kategorii v češtině, ale spíše jsem se při překladu snažila držet úzu a nevytvářet příliš nominální, pro češtinu nepřirozené konstrukce.

(...) *supuso **establecer** contacto*, (...) (O61)

(...) *navázání kontaktu probíhalo* (...) (P8)

*Tras diecisiete años **de cautiverio*** (...) (O63)

(...) *byl sedmnáct let domorodci **vězněn*** (...) (P11)

Následující příklad vychází z toho, že španělština nemá adverbium, které by odpovídalo českému *dlouho*, takže tuto skutečnost vždy vyjadřuje pomocí rozvitého substantiva *tiempo*.

(...) *durante **mucho tiempo***. (O62-63)

(...) *velmi **dlouho*** (P10)

K další transpozici jsem se uchýlila v případě s pojmenováním jazyka v češtině, v níž je možné vyjádřit dovednost hovořit nějakým jazykem pomocí adverbia, tedy např. španělsky, zatímco španělština příslovce tohoto typu nemá. V tomto případě se tedy jedná o transpozici adverbia za původní substantivum.

(...) *enseñarles **el español***. (O63)

(...) *naučit je **španělsky***. (P12)

Typickou španělsko-českou, případně česko-španělskou transpozicí je ta, při níž se ze španělského podstatného jména s větněčlenskou platností přívlastku v češtině stává přívlastek se slovnědruhovou platností adjektiva.

(...) *por sus tácticas **de guerra** y sus medios para **la batalla*** (...) (O67)

(...) jejich **válečným** taktikám a **bojovým** prostředkům. (P17)

3.4.1.1.4 Historický prézens

Užití historického prézentu je shodné v češtině i ve španělštině. Používá se k přiblížení minulých dějů do přítomnosti v takových případech, kdy je z kontextu pochopitelné, že se jedná o děje minulé. Rovněž se hojně využívá v pořekadlech, příslovích a rčeních, jelikož se jedná o obecně platné pravdy, které tíhnou k atemporálnosti.

Historický prézens bývá mnohdy považován za prostředek využívaný zejména v umělecké literatuře, např. při vyprávěcím slohovém postupu. Přestože v tomto případě se jedná o text odborný, autorka ho rovněž využívá vcelku hojně. Ve většině případů jsem se snažila tento autorčin záměr zachovat, spolu s posledním příkladem uvádím vysvětlení, proč jsem se právě zde rozhodla opačně.

Sin embargo, el bautismo fue un medio para enseñar no sólo la religión, sino también la lengua y la cultura europea. Los ejemplos se multiplican: el 1 de octubre de 1526 tuvo lugar el primer matrimonio católico en Texcoco. (O70)

*Nicméně křest byl způsob, jak šířit nejen náboženství, ale i jazyk a evropskou kulturu. **Takových příkladů přibývá:** 1. listopadu roku 1526 se v Texcocu uzavřelo první katolické manželství.* (P21)

Na dalším příkladě uvádím odlišné užití historického prézentu, které jsem již nastínila v úvodu této pasáže, a sice užití s obecně platnými pravdami, rčeními apod, do kterých v tomto případě zahrnuji i citace nebo parafráze jiných autorů, z nichž logicky vyplývá, že jsou starší než tento text, tedy že se jedná o materiály popisující děje minulé. Tato tendence je oběma jazykům společná, proto jsem neviděla důvod, proč se nedržet originálu. Jelikož se toto užití velmi úzce pojí s jevem *verba dicendi*, ráda bych se této problematice krátce věnovala v další pasáži.

(...) como **indica** Mendieta. (O69)

*Mendieta **tvrdí**, (...)* (P20)

V posledním příkladě se může mé rozhodnutí zdát náhodné a nemotivované⁷⁰, nicméně se mi v češtině tento způsob vyjádření jevil přirozenější, než kdybych při překladu zachovala

⁷⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998

autorčin minulý čas. Pro lepší porozumění uvádím tato dvě užití historického prézentu v širším kontextu.

*En 1531, a siete años de su llegada, Juan de Zumárraga **escribía** en una carta que más de un millón de indios habían sido bautizados. En 1536, Motolonia **hablaba** de 4 millones. Dos años más tarde, **consideraba** que la cifra era de 6 millones.* (O70)

*V roce 1531, sedm let po svém příjezdu, Juan de Zumárraga v jednom dopise **napsal**, že bylo pokřtěno přes milion indiánů. V roce 1536 Motolinía **hovoří** o čtyřech milionech. A o dva roky později **uvádí** šest milionů.* (P21)

3.4.1.1.5 Verba dicendi

V návaznosti na předchozí část bych se jen ve zkratce ráda zmínila o tzv. *verbech dicendi*. Jelikož se nejedná o překlad rozhovoru, kde by byla tato slovesa častá a stěžejní, ve zkratce bych jen shrnula, že autorka je používá s citacemi a parafrázemi ve vlastním těle textu. Jejich překlad je zpravidla volný, protože všechna znamenají víceméně jednoduché sloveso *říct*. To se zpravidla autoři snaží ozvláštnit a uvádějí místo něj všemožné alternativy (*apunta, sugiere, señala*), které do češtiny překládáme zpravidla jako *tvrdí, dodává, uvádí* apod. Nejinak tomu bylo i v této práci, proto přikládám jen jeden ilustrativní příklad.

*Seed **sugiere que** (...)* (O66)

*Seed **uvádí, že** (...)* (P16)

3.4.1.1.6 Probabilitiv

Termín modální význam potenciální probabilitivní, zkráceně probabilitiv, čerpám z *Mluvnice současné španělštiny* autorů Zavadila a Čermáka⁷¹. Zjednodušeně se jedná o vyjádření domněnky nad určitým dějem nebo pravděpodobnosti jeho (ne)uskutečnění.

Modální význam potenciální probabilitivní podle Zavadila a Čermáka parazituje na vyjadřovacích prostředcích ostatních modů, přičemž je mnohdy obtížné ho při prvním čtení textu identifikovat. V případě mého výchozího textu se většinou jednalo o domněnku na rovině minulosti vyjádřenou paradigmatem *hablaría*, tedy formou kondicionálu.

⁷¹ ZAVADIL, Bohumil a Petr ČERMÁK. *Mluvnice současné španělštiny. Lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010

Při překladu proto bylo nutno dbát zvýšené opatrnosti například v následujících případech, v nichž jsem musela v češtině zachovat domněnku za pomoci jiných syntaktických, gramatických nebo jazykových prostředků, které oproti španělštině nabízí čeština.

*Los indios que aprendieron la lengua sirvieron de intermediarios, informadores y guías, pero cabe pensar que no siempre favorecían los intereses de los conquistadores, al igual que los españoles, como grupo dominante, **tratarían** de servir sus propios intereses o los intereses de la Corona.* (O63)

*Indiáni, kteří se naučili jazyk, sloužili jako prostředníci, informátoři a průvodci, ale je třeba si uvědomit, že ne vždy podporovali zájmy dobyvatelů, stejně jako se Španělé, představující dominantní skupinu, **zřejmě snažili** jednat podle zájmů svých nebo zájmů Španělského království.* (P12)

*En cuanto a los métodos de conquista de Pizarro, utilizó los mismos que Cortés y que **se seguirían** utilizando en sucesivas expediciones en busca de El Dorado o hacia las tierras del interior.* (O67)

*Co se týče Pizarrových dobývacích metod, byly stejné jako ty Cortésovy a ty, které **se pravděpodobně používaly** později i v dalších expedicích, např. při honbě za El Doradem nebo při výpravách do vnitrozemí.* (P16)

3.4.1.1.7 Sousednost časová

S parazitujícím modálním významem probabilitivu a jeho komplikovanějším odhalováním souvisí i souslednost časová ve španělštině, kterou čeština nezná. Stejně jako poznamenávám výše, bylo i v tomto případě nutné dbát zvýšené opatrnosti při překladu, aby nedocházelo k chybám na rovině časového určení.

Na následujícím příkladě ilustruji souslednost časovou za pomoci paradigmatu *hablara/hablase*.

***Sugirió** asimismo **que** un amigo cristiano **estuviese** siempre presente cuando fuese juzgado un indígena.* (O65)

***Navrhoval** rovněž, **aby** u soudu s domorodcem **byl** vždy **přítomný** nějaký křesťan.* (P14)

V tomto konkrétním případě došlo k více překladatelským posunům. Jednak „zanikla“ souslednost časová, kterou čeština nepoužívá, rovněž ale došlo ke kondenzaci informace a setření příznakového stylu ve vazbě *amigo cristiano*.

3.4.1.1.8 Interpunkce

S posledním uvedeným příkladem souvisí problematika rozdílné interpunkce mezi jazykem výchozím a jazykem cílovým. Tato rozdílnost pramení z toho, že každý z jazyků vychází z jiného principu. Zatímco čeština vychází z principu germánského, díky čemuž interpunkční znaménka odpovídají syntaktickému členění věty, španělština vychází z principu románského, kde interpunkční znaménka spíše odpovídají rytmickému členění sdělení⁷².

Na již zmiňovaném posledním příkladě minulého oddílu je patrné, že v češtině se oproti španělštině oddělila čárkou hlavní věta od vedlejší, protože čeština oproti španělštině vedle sebe, bez oddělení, nesnese dvě slovesa. Takových příkladů by se v práci našlo nespočet, neboť vyplývají z podstaty jazykové odlišnosti mezi jazykem výchozím a cílovým, proto jsem se rozhodla další příklady tohoto typu neuvádět a věnovat se dalším problémům.

Jako v kterémkoli španělsky psaném textu se i v této odborné publikaci objevuje mnoho dvojteček. Užití dvojtečky je ve španělštině častější než v češtině, proto jsem se ne ve všech případech rozhodla při překladu dvojtečku zachovat. Tam, kde měla stejnou funkci jako v češtině, jsem se rozhodla pro zachování, v opačném případě pro náhradu.

(...) escribió a Felipe II sobre los nuevos planes: abrir escuelas para enseñar el náhuatl (...)
(O66)

(...) napsal Filipovi II. o nových plánech: otevřít školy, v nichž by se mladí z různých regionů učili náhuatl, (...) (P15)

V prvním případě jsem dvojtečku zachovala, zatímco v druhém případě jsem větný celek rozdělila na dvě samostatné věty, přičemž jsem druhou větu uvedla vysvětlující konstrukcí *Má na mysli*, která víceméně odpovídá charakteru užití dvojtečky.

Pudo ser, como sugiere Inga Clendinnen, por sus tácticas de guerra y sus medios para la batalla: caballos, espadas de metal, mosquetones frente a guerreros a pie con simples arcos, flechas y lanzas. (O67)

⁷² KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, str. 26

Inga Clendinnen uvádí, že to bylo možné díky jejich válečným taktikám a bojovým prostředkům. Má tím na mysli koně, kovové meče a jezdce se střelnými zbraněmi proti pěšákům s pouhými luky, šípy a oštěpy. (P17)

Podobně jsem se vypořádala s užitím středníku, jenž se využívá k naznačení pauzy, která je nadřazená čárce, ale podřízená tečce⁷³. Když byla jeho funkce v češtině shodná s funkcí, již zastával ve výchozím jazyce, rozhodla jsem se ho ponechat, zatímco když se jeho užití vztahovalo k interpunkční normě ve španělštině (viz druhý příklad), kde se spojka *sin embargo* zpravidla užívá mezi středníky, případně středníkem a čárkou, nahradila jsem ho vhodnějším interpunkčním znaménkem (v tomto konkrétním případě čárkou).

(...) Luis de Villapando intentó comunicarse y aprender la lengua nativa por medio de señales utilizando piedras; Fray Jacobo Testera inventó una especie de alfabeto con símbolos para enseñar las oraciones cristianas a los nativos que no sabían español y que tampoco sabían leer su propia lengua transcrita con el alfabeto romano; y Motolinía pedía a los indígenas que iban a confesarse que llevasen dibujados con símbolos de sus pecados. (O71)

(...) Luis de Villapando se pokusil komunikovat a naučit se domorodý jazyk pomocí znaků složených z kamínků; mnich Jacobo Testera vymyslel jakousi abecedu symbolů k výuce křesťanských modliteb pro domorodce, kteří neuměli španělsky a nedokázali přečíst svůj jazyk v latině; Motolinía žádal domorodce, aby si ke zpovědi vzali obrázky se symboly svých hříchů. (P22)

Cortés, sin duda, podía interpretar los mensajes no-verbales de los indígenas de acuerdo con su formación europea y su particular talento y maestría; sin embargo, dependía de sus intérpretes para entender los mensajes verbales. (O64)

Cortés nejspíš díky svému evropskému vzdělání, jedinečnému talentu a schopnostem dokázal dešifrovat neverbální sdělení domorodců, nicméně při porozumění verbálním projevům závisel na svých tlumočnících. (P12)

Posledním problematickým interpunkčním znaménkem se mi v této práci jevila pomlčka. Autorka ji velmi hojně používala, a to i na místech, kde by podle definice Španělské

⁷³ KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, str. 30

královské akademie byla z hlediska délky vsuvky vhodnější čárka⁷⁴. V překladu jsem se jí nicméně snažila zachovat v co největší míře, a to v souladu s pravidly psaní pomlčky čerpanými z Internetové jazykové příručky Ústavu pro jazyk český. V obou jazycích by se pomlčka měla od slova, kterému předchází, příp. za kterým následuje, oddělovat mezerou, což autorka nedodržíje.

Zde uvádím jeden z případů, kdy jsem zachovala vsuvku oddělenou pomlčkami i v překladu.

De este modo el fracaso de éstos al castellanizar a los nativos – recordemos que castellanizar y cristianizar eran sinónimos – supuso un cambio de guardia, (...) (O65)⁷⁵

Selhání dobyvatelů při pošpanělštění – uvědomme si, že pokřesťanštění a pošpanělštění byla synonyma – znamenalo jakousi výměnu stráží, (...) (P14)

V následujících dvou případech jsem naopak od jejího užití upustila a nahradila ji, dle mého názoru, vhodnějším řešením, tedy závorkami a čárkami.

*Con la llegada de un grupo numerosos de franciscanos – **Los Doce** – se produjón un nuevo cambio (...) (O65)*

*S příjezdem početné skupiny dvanácti františkánů (**Los Doce**) conquista znovu nabrala nový směr. (P15)*

*Las órdenes religiosas – **franciscanos, dominicos y agustinos** – acometieron la tarea de escolarizar a los indígenas (...) (O68)*

*Náboženské řády, **františkáni, dominikáni a augustiniáni**, se pustily do vzdělávání domorodců, (...) (P18)*

V případě přístavku jsem se rozhodla rovněž pro nezachování pomlček. Vzhledem k českému úzu jsem zvolila čárky.

⁷⁴ Cuando se usan dos rayas (una de apertura y otra de cierre) para introducir un inciso dentro de un período más extenso, estas se escriben pegadas a la primera y a la última palabra del período que enmarcan, y separadas por un espacio de la palabra o signo que las precede o las sigue; pero si lo que sigue a la raya de cierre es otro signo de puntuación, no se deja espacio entre ambos. (zdroj: <https://www.rae.es/dpd/raya>)

⁷⁵ V příkladech uvádím pomlčky i s mezerami, ač tomu tak ve výchozím textu není

3.4.1.1.9 Koheze a koherence

Jak jsem již naznačila v analýze výchozího textu, nejen při první a druhé fázi překladu podle Levého jsem musela mít na paměti kohezi a koherenci, ale rovněž i při třetí fázi, tedy při přestylování, kdy nastaly případy, v nichž bylo nutné v rámci zachování koheze a koherence do textu přidat slovo, které v originálu nutné nebylo. Ve většině případů to bylo způsobeno tím, že v češtině postrádáme členy, tím pádem i deixi při překladu. Český text pak tzv. „kulhá“ a vyžaduje deiktický výraz nebo jiné doplnění. Zde uvádím tři příklady.

Entonces, el letrado Rodrigo Descobedo escribió una carta para legitimar la conquista. No hubo contactos personales con los indígenas. (O63)

*Notář Rodrigo Escobedo tento akt za účelem legitimizace conquisty zapsal. **Tehdy** nedošlo k osobnímu kontaktu s domorodci. (P11)*

V následujícím případě jsem cítila, že je třeba substantivum povinnost za pomoci neshodných přívlasků rozvést.

Este cambio de responsabilidad favoreció también a los encomenderos, ya que les permitía olvidarse de su tarea de cristianizar y enseñar la lingua. (O65)

*Tato změna zodpovědnosti pomohla také encomendérům, protože je zbavovala povinnosti **indiány** pokřesťanštit a učit jazyk. (P14)*

Na posledním příkladě bych ráda ilustrovala, jak jsem v rámci zachování smyslu a navazování, tedy koheze, nahradila původní výraz *latinos* slovem *domorodí*, které se v textu vyskytuje často. Autorka se zřejmě chtěla vyhnout opakování, nicméně v překladu se v této pasáži zmiňované slovo neopakuje, proto jsem zvolila tento způsob převodu.

*Los intérpretes **latinos** (...) (O65)*

***Domorodí** tlumočníci (...) (P14)*

S problematikou koheze a koherence v překladu se pojí i překladatelské posuny, jimž se věnuji v závěru této analýzy, kde je uvádím pod pojmem modulace.

3.4.1.1.10 Autorský a inkluзивní plurál

Podobně jako kohezi a koherenci jsem se problematice autorského plurálu věnovala v počáteční analýze výchozího textu, nicméně v této části práce bych tento problém ráda uvedla v souvislosti s překladatelskými posuny.

V analýze výchozího textu jsem tvrdila, že autorka nebyla příliš konzistentní v dodržování autorského plurálu. Někdy jsem užití plurálu chápala spíše jako plurál inkluzivní, který jsem se snažila na řadě míst zachovat. Oproti tomu plurál autorský jsem se rozhodla nezachovávat, protože jsem chtěla celou práci v tomto směru sjednotit a první osoba singuláru zde jednak převažovala, ale vytvořila i jakýsi kontrast právě mezi tím, co tvrdí autorka jako jedinec a do čeho zahrnuje čtenáře.

*(...) no en las clases dominantes, tema que **no vamos a analizar** ahora. (O70)*

*(...) nikoli třídy vládnoucí, téma, kterému **se teď věnovat nebudu**. (P20)*

Zde dokládám tvrzení, že jsem se snažila zachovat inkluzivní plurál.

*(...) como **veremos** en las páginas que siguen. (O61)*

*(...) ale jak **uvidíme** na dalších stránkách, (...) (P8)*

Poslední úryvek je v originálu apersonální, zatímco do češtiny jsem se rozhodla druhou větu převést opět pomocí inkluzivního plurálu.

*Sin duda son aspectos a tener en cuenta, pero **no hay que olvidar** otros problemas que los españoles tuvieron que afrontar (...) (O67)*

*To vše je třeba brát v potaz, ale přitom **nesmíme zapomínat** na další problémy, kterým museli Španělé čelit, (...) (P17)*

3.4.1.1.11 Aktuální členění větné

Oběma jazykům je společný rys vcelku volného slovosledu. Český slovosled se řídí aktuálním větným členěním a důležitou roli zde hraje informace tematická a rematická. U odborného stylu by měla rematická část rozvíjet již známou informaci, tedy téma.

Oproti češtině se slovosled ve španělštině nejvíce liší v postpozici adjektiv za substantivy a příslovečné určení času se vyskytuje zpravidla na konci věty, zatímco v češtině může stát i na jejím počátku nebo vprostřed. Na rozdílnou pozici příslovečného určení poukazují následující příklady.

*(...) fecha en la que empezaron los preparativos y, como resultado, un grupo de doce misioneros bajo la autoridad de Martín de Valencia salió para el Nuevo Mundo **meses después**. (O68)*

K tomuto dni počaly přípravy, jejichž výsledkem byl o pár měsíců později odjezd dvanáctičlenné skupiny misionářů pod vedením Martina de Valencia do Nového světa. (P19)

*No había muchas oportunidades de establecer comunicación **dado el sentimiento de superioridad y el control político** que suponía la encomienda. (O67)*

***Vzhledem k nadřazenosti a politické kontrole** tkvící v encomiendě nebylo mnoho příležitostí ke komunikaci. (P16)*

Kromě toho, že ve zmiňovaném příkladě došlo k přemístění příslovečného určení, musela jsem rovněž změnit slovosled souvětí, které jsem nakonec ještě rozdělila na dva samostatné celky. Případů, kdy jsem slovosled změnila v celém větném celku bylo nespočet, pro ilustraci uvádím alespoň jeden.

La educación de los nativos se había iniciado enseñando a los hijos de la nobleza con Pedro de Gante en 1523 y los Doce continuaron haciendo lo mismo. (O69)

Dvanáct mnichů šlo ve šlépějích Pedra de Gante, který v roce 1523 vzdělávání domorodců zahájil, když začal vyučovat domorodé děti z vyšší společnosti. (P20)

V tomto případě došlo ještě ke změně podmětu a s ní k potlačení původní personifikace slova *educación*.

3.4.1.2 Problémy na rovině lexikální

3.4.1.2.1 Terminologie

V překladu odborných textů je vždy třeba dbát zvýšené opatrnosti u překladu termínů. V první řadě by měl překladatel danou problematiku znát natolik, aby věděl, které termíny již v českém úzu existují (ve své originální podobě, či v přepisu), a naopak, se kterými termíny je třeba českého čtenáře seznámit.

Jelikož se v tomto případě jednalo o termíny z velké části již několikrát v české odborné literatuře zmiňované, bylo třeba se jich při překladu držet. U těch, které se mi nepodařilo v české překladové literatuře dohledat, jsem použila vnitřní vysvětlivku se španělským originálem v kurzívě, případně jsem termín přeložila a v poznámce pod čarou vysvětlila. Následně bych na pár konkrétních příkladech toto tvrzení ráda prokázala.

Prvním termínem, o kterém bych se ráda zmínila, je *conquista*. V překladu jsem se rozhodla tento termín užívat bez kurzívy a v původní podobě slova. Podobu slova *conquista* (ne *konkvista*⁷⁶) jsem se rozhodla využít po vzoru odborné české literatury (viz např. Josef Opatrný⁷⁷ a Oldřich Kašpar⁷⁸) a literatury překladové (viz např. Tzvetan Todorov⁷⁹ nebo Miguel León Portilla⁸⁰). V některých z těchto publikací se termín objevoval v kurzívě, ale ve většině již bez ní, což mě vedlo k tomu, abych tak termín rovněž uváděla. Slova od něj odvozená (např. *reconquista*) jsem uváděla stejně, tedy bez kurzívy a v původní podobě bez přepisu. Zmiňované termíny, včetně toho původního, jsem rovněž skloňovala.

Dalším problematickým termínem byla *encomienda*. Oproti *conquistě* jsem tento termín po vzoru odborné literatury (Josef Opatrný, *Stručná historie státu Mexiko*) uváděla v kurzívě. Český přepis se v překladové ani české odborné literatuře nevyskytuje, proto o grafické podobě slova nebylo třeba spekulovat. V kurzívě jsem poté logicky uváděla i slova odvozená, jako např. *encomendéři*. Všechna slova odvozená, stejně jako termín samotný jsem rovněž skloňovala.

Obdobně jako s termínem *encomienda* jsem zacházela s termínem *requerimiento*, který v kurzívě uvádí jak česká odborná literatura (Josef Opatrný, *Stručná historie státu Mexiko*), tak překladová literatura (Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, překlad Kateřina Lukešová).

Poslední jednoslovný termín, se kterým jsem se v překladu musela vypořádat, bylo slovo *oidor*. I v tomto případě jsem se inspirovala již existující literaturou, tentokrát pouze literaturou překladovou (Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*, překlad Kateřina Lukešová), kde překladatelka uvedla původní termín *oidor* bez kurzívy a v akuzativu, za nímž následovala hranatá závorka (na způsob vnitřní vysvětlivky), v níž překladatelka uvedla přibližný protějšek termínu v češtině, tedy soudce⁸¹. Já jsem uvedla termín v původním znění bez kurzívy, za ním jsem použila závorky, v nichž jsem uvedla slovo posluchač, tedy doslovný překlad, a opatřila ho poznámkou pod čarou, kde jsem vysvětlila roli této osoby.

⁷⁶ Obě varianty možné podle Internetové jazykové příručky Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=conquista>

⁷⁷ OPATRNÝ, Josef. *Objevitele, dobyvatelé, osadníci*. Road, 1992 nebo OPATRNÝ, Josef. *Stručná historie státu Mexiko*. Libri, 2016

⁷⁸ KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. *Dějiny Mexika*. NLN, s.r.o. (Nakladatelství lidové noviny), 2009

⁷⁹ TODOROV, Tzvetan. *Dobytí Ameriky: Problém druhého*. Mladá fronta, 1996 (přeložila Kateřina Lukešová)

⁸⁰ PORTILLA, Miguel León. *Conquista pohledem poražených. Vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Pavel Mervart, 2013 (přeložila Ludmila Holková)

⁸¹ TODOROV, Tzvetan. *Dobytí Ameriky: Problém druhého*. Mladá fronta, 1996, str. 168 (přeložila Kateřina Lukešová)

Problematický byl rovněž překlad víceslovných pojmenování, jako například název františkánské skupiny dvanácti mnichů, tedy *Los Doce*. I zde jsem se inspirovala již existující literaturou, opět překladovou, tedy překladem Ludmily Holkové (Miguel León Portilla, *Conquista pohledem poražených*) a Kateřiny Lukešové (Tzvetan Todorov, *Dobytí Ameriky: Problém druhého*). V překladech se objevila podobná řešení. Obě překladatelky se rozhodly vynechat originální pojmenování (*Los Doce*) a uvedly pouze „dvanáct františkánů“⁸². Já jsem se v následující příkladové větě rozhodla pojmenování nevypouštět, aby si případně zvědavý čtenář mohl termín dohledat.

S příjezdem početné skupiny dvanácti františkánů (Los Doce) conquista znovu nabrala nový směr. (P15)

Na tuto skupinu se autorka dále odkazuje pomocí pojmenování *Los Doce Hermanos*, které jsem se naopak rozhodla vypustit a uvádím pouze **dvanáct mnichů**, což je jasný odkaz na první zmínku o skupině *Los Doce*, která je v textu uvedena pro případné dohledání. Doslovný překlad, tedy *Dvanáct Bratrů*, by byl pro českého čtenáře zavádějící.

Posledním problematickým souslovím byla instituce *Consejo de las Indias*. Z přednášek latinskoamerické historie jsem si odnesla pojem *Rada pro Indie*, nicméně jsem ve starší publikaci *77 zajímavostí z Mexika*⁸³ našla termín *Indická rada*. Po konzultaci s panem profesorem PhDr. Josefem Opatrným, CSc. jsem se rozhodla použít termín zažitější, tedy *Rada pro Indie*.

3.4.1.2.2 Problematika psaní majuskulí

Při překladu ze španělštiny do češtiny je třeba si uvědomit, že zatímco ve španělštině se tzv. gentilicios píše s malými písmeny, v češtině je třeba jména příslušníků národů či národností, obyvatel světadílů, zemí a jejich částí, měst/obcí a jejich částí a hvězdných těles psát s majuskulí⁸⁴. V tomto případě byla největší potíž s nejednotností zápisu indiánů/Indiánů v české tradici. Při četbě odborné české a překladové literatury jsem narazila na obě varianty, i když varianta s malým písmenem byla častější. Dále jsem pátrala v odborných publikacích na dané téma a na internetu⁸⁵ a došla jsem k závěru, že bude vhodnější psát v tomto případě

⁸² Tamtéž, str. 99 a PORTILLA, Miguel León. *Conquista pohledem poražených*. Vyprávění indiánů o dobytí Mexika. Pavel Mervart, 2013, str. 15 (přeložila Ludmila Holková)

⁸³ BINKOVÁ Simona a Josef OPATRNÝ. *77 zajímavostí z Mexika*. Albatros, 1988, str. 101

⁸⁴ Podle Internetové jazykové příručky Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

⁸⁵ <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7006>

indián s minuskulí. Pravidla českého pravopisu se přiklání k varianta minuskule, protože považují toto slovo za označení rasy, zatímco M. Křížová chápe slovo Indián jako označení národa, proto se přiklání k užití majuskule. Na Internetové jazykové příručce jsem ještě našla následující vysvětlení:

Tento výraz se do r. 1993, kdy vyšla poslední úprava PČP, psal s velkým písmenem (Indián). Na doporučení etnologa Z. Salzmanna, který na základě dlouholetých výzkumů dospěl k názoru, že indiáni by neměli být považováni za příslušníky národa, ale za antropologickou skupinu, byl způsob psaní změněn (indián).⁸⁶

Podobně jako indián psaný s počáteční minuskulou je františkán či dominikán chápán jako člen náboženského řádu, tudíž i zde se musí na rozdíl od španělštiny psát malé písmeno.

Oproti tomu Arabů a Židů jsem chápala jako národy, proto jsem je v překladu uváděla s počátečními majuskulami, zatímco ve španělském originálu byla tato slova s minuskulami.

Dále je třeba zmínit slovo Inka, které v textu uvádím s velkým písmenem, zatímco v originále je *indio*. Řídila jsem se přitom SSJČ a následující poučkou z Internetové jazykové příručky:

Jméno Inka/inka. PČP i NASCS uvádějí tento výraz pouze s malým písmenem, a to ve významu šlechtic v incké říši (PČP), vládce incké říše, příslušník vládnoucí třídy v incké říši (NASCS). SSJČ má podobu Inka s významem vládnoucí rod ve staré peruánské říši. Josef Wolf v knize Abeceda národů píše, že výraz inka coby označení příslušníka vládnoucí třídy byl později přenesen na označení říše a celého národa. Domníváme se proto, že v etnickém nebo rodovém významu lze psát velké písmeno: Inkové.⁸⁷

Rovněž jsem hledala protějšek ke španělskému titulu *Los Reyes Católicos*, pro nějž běžně využívám *katolická Veličenstva*, ale až při překladu jsem narazila na problém zápisu titulu, neboť jsem váhala, jakou kombinaci majuskulí a minuskulí zvolit. Nakonec jsem opět za pomoci příručky⁸⁸ zvolila výše uvedený způsob zápisu, neboť se jedná o přídavné jméno doprovázené tradičním titulem psaným zpravidla s majuskulí.

⁸⁶ Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupná z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

⁸⁷ Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupná z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

⁸⁸ Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupná z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

Další problematické pojmenování je pojem Nový svět (*Nuevo Mundo*). Zatímco ve španělštině se u podobných názvů píší vždy obě písmena majuskulemi, v češtině se pojmenování složené z přídavného jména a podstatného jména obecného vždy zapisuje v podobě výše uvedené, tedy např. Nový svět, nebo rovněž Kastilská koruna. To ovšem neplatí v případě Nového Španělska, kde je sice přídavné jméno, ale v doprovodu vlastního jména, které se samozřejmě musí psát s majuskulí na začátku.

Oproti španělskému zápisu se v češtině zachovalo, jak vidno, mnohem méně počátečních majuskul. Dalším příkladem je španělská inkvizice, kterou v originálu autorka používá s počáteční majuskulí, stejně jako *Imperio* (přičemž má na mysli Španělsko).

3.4.1.2.3 Synonyma v překladu

Při překladu se občas nabízelo několik možných vyjádření, která se zprvu jevila jako plnohodnotná synonyma, nicméně ne vždy se dala jako synonyma k ozvláštění textu využít.

Jednu z těchto dvojic tvoří slova **christianizace** a **pokřesťanštění**. Zřejmě by se dalo namítat, že k odbornému stylu se lépe hodí pojem *christianizace*, nicméně jelikož se jedná o slovo cizího původu, které má ryze český protějšek, rozhodla jsem se v tomto případě využít ten. Stejně jsem se rozhodla i co se týče dvojice *hispanizace* a *pošpanělštění*.

Další podobnou dvojici, u které jsem se rovněž přiklonila k ryze českému výrazu, tvoří výrazy **konverze** a **obracení na víru**. V tomto případě jsem dala přednost druhému zmiňovanému, protože ne ve všech případech se nutně jednalo o konverzi, ve smyslu obrácení na **jinou** víru, ale pouze o **obracení na víru**, tedy k procesu, kdy se jedinci s vírou teprve začali seznamovat.

Problematictější se jevílo španělské označení *jefe indio* pro Atahualpu. Nabízelo se označení incký císař, nicméně to může na čtenáře působit příliš evropocentricky, přestože ho Internetová jazyková příručka spojuje i s japonským panovníkem. Nakonec jsem se tedy raději rozhodla pro všeobecně použitelný výraz panovník.

Vzhledem k tématu je logické, že se v originálu velmi často objevovala slova *indio/s* a *indígena/s*. V překladu jsem jejich rozložení nezachovávala a pracovala jsem s nimi jako se synonymy (indiáni a domorodci), z čehož plyne, že jsem jejich užití spíše odvíjela od snahy zamezit nežádoucímu opakování.

Poslední problematický výraz, ke kterému bych se ráda vyjádřila, je španělské slovo *señales*. V tomto případě jsem se rovněž klonila k různým překladům podle daného kontextu, ale rovněž i s ohledem na nežádoucí opakování. Proto se v překladu objevuje hned několik řešení:

První setkání se samozřejmě neobešla bez symbolů a znaků. (P8)

Kolumbus jim gesty naznačil, aby přišli blíže, ale ani tomu neporozuměli. (P11)

(...) například v těchto výrocích: „nedostatek...“, „nebyli jsme schopni...“, „nerozuměli jsme si“, „dělali jsme různé posunky“ atd. (P11)

3.4.1.2.4 Mnohoznačnost

U některých slov v originálu jsem odhalila polysémii až při konzultaci s vedoucí práce, kdy jsme zjistily, že jsem originálu nesprávně porozuměla. Jako první příklad uvádím následující úryvek, v němž může být sloveso *esperar* chápáno jako **očekávat**, nebo jako **doufat**.

*De ahí que uno de los propósitos principales de la conquista fuese castellanizar al Nuevo Mundo, y a través de la lengua – como **esperaba** Colón – enseñarles la religión católica.* (O61)

V druhém příkladě se jedná o dvojí možné chápání slova *simple*, tedy jako **jednoduchý/prostý** nebo jako **pouhý**. Jak jsem ale uvedla již v první části práce, tato mnohoznačnost není rušivým elementem originálu, proto ji neřadím do analýzy výchozího textu, ale spíše ji chápu jako komplikaci při překladu, kde ovšem to či ono řešení nepředstavuje zásadní problém pro celkové vyznění překladu.

*Pudo ser, como sugiere Inga Clendinnen, por sus tácticas de guerra y sus medios para la batalla: caballos, espadas de metal, mosquetones frente a guerreros a pie con **simples** arcos, flechas y lanzas.* (O67)

3.4.1.3 Problémy na rovině pragmatické

Do této poslední skupiny jsem zařadila takové výrazy, které představovaly problémy na rovině čtenářovy předpokládané znalosti, případně takové, které se liší v českém a španělském chápání světa. Rovněž jsem do této skupiny zařadila vžitě užívání číslovek, problém přechylování nebo způsob oddělování a ukončování nadpisů. Jedná se tedy o skupinu s velmi různorodou škálou překladatelských problémů.

Ráda bych začala problematikou překladu samotného titulu článku. Objevuje se v něm slovo *colombino* (odvozeno od slova Colón, tedy španělské podoby příjmení Kryštofa Kolumba). V češtině by mu zřejmě odpovídalo Kolumbův/Kolumbovský. Název článku by ale měl čtenáři především sdělit, o čem autor bude psát a čemu budou odpovídat závěry vyvozené z článku. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla již v nadpise konkretizovat a rozvést pro čtenáře spojení *encuentros colombinos* na setkání *Evropanů s Novým světem*.

Stejně problematický byl podtitul, který zároveň uvádí změnu směru/přesměrování a zároveň cíl nebo záměr *conquisty*. I o podtitulu jsem nesčetněkrát přemýšlela, až jsem, v návaznosti na závěrečnou větu, zvolila *Nové směřování conquisty*.

Další problémy na sebe nenechaly dlouho čekat. Jednalo se hlavně o *Nueva Toledo, Crónicas del Nuevo Mundo* a *Consejero togado*. Větu, v níž se objevuje město *Toledo*, jsem již zmiňovala v analýze výchozího textu jako větu zbytečně málo rozvinutou, přičemž z článku není zcela jasné, o které *Toledo* by se mělo jednat. Až bezmála detektivní činností se mi podařilo dopátrat, že se jedná o území mezi vládním zřízením *Nueva Castilla* a vesnicí *Taltal*, jak plyne z následující ukázky:

*El 12 de mayo de 1534 se dividió el territorio meridional de Sudamérica en cuatro gobernaciones de este a oeste. Todas estas gobernaciones alcanzaban el océano Atlántico por el este: Nueva Castilla, que abarcaba desde el sur de Ecuador al norte y centro de Perú, fue concedida a Francisco Pizarro. Diego de Almagro obtuvo la de Nueva Toledo, que se extendía desde donde terminaba Nueva Castilla hasta lo que es hoy el pueblo de Taltal. Desde la actual provincia de Atacama hasta la región de Arauco se le cedió a Pedro de Mendoza, y un poco al sur del Golfo de Penas a Simón de Alcazaba.*⁸⁹

Velkým písmenem uvádí autorka *Crónicas del Nuevo Mundo*, které tak svým zápisem připomínají dobové dílo, ale i přes veškeré snahy se mi takovou knihu nepodařilo dohledat, z čehož soudím, že se jedná o hromadné pojmenování veškerého kronikářského materiálu dané doby a místa.

Poslední zmiňovaný termín, tedy tzv. *Consejero togado*, jsem podobně jako např. *oidora* nechala v původní podobě, tentokrát ale bez překladu v závorce, jen s poznámkou pod čarou, kde jsem uvedla, jako roli v *Radě pro Indie* tyto postavy zastávaly.

⁸⁹ <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-584.html>

Více do hloubky jsme se musela vzdělat ještě u jedné pasáže originálu, konkrétně u té, kde autorka zmiňuje, jak byli domorodé děti využívány jako nástroje k pokřesťanštění domorodé masy, přičemž docházelo i k jejich týrání a násilné smrti. Autorka jen v hrubých náčrtech naznačuje, že se jednalo o známý případ, který jsem v překladu uvedla ve větším světle a podrobněji, protože jsem přesvědčena o tom, že pokud ani připravený překladatel případ neznal, český čtenář tuto znalost rovněž nemá.

Dalším problémem při překladu byly odlišné názvy pro jednotlivé druhy zápisu, ať již pro notový zápis, tak pro písma (hláskové nebo pikto-ideografické). Ve španělském originálu autorka použila slovo *gregoriano* pro soudobý evropský notový zápis, zatímco na první pohled se mohlo zdát, že se jedná o první gregoriánský chorál složený na území Latinské Ameriky. U jednotlivých druhů písmen pak bylo složité najít přesný ekvivalent pro slova *alfabético* a *pictoideográfico*. Nabízela se řešení abecední a pikto-ideografické, nicméně po důkladnějším hledání jsem v prvním případě narazila na častější řešení, tedy na písmo hláskové, zatímco pro druhý typ písma jsem český ekvivalent nenašla, neboť česká tradice hovoří buď o písmu piktografickém nebo o písmu ideografickém. V rámci zachování sdělení jsem ale zachovala i autorčin záměr spojit slova *pictográfico* a *ideográfico* a učinila tak pomocí pomlčky, zatímco její zápis je rozkolísaný.

Problematický byl rovněž převod knižních titulů, z nichž některé byly přeloženy do čtiny, zatímco jiné ne. Ty, které byly přeloženy do češtiny, uvádím vždy v originálu i v překladu a v českém vydání, zatímco ty, které nevyšly česky, ale jejich název se zmiňuje v textu, jsem přeložila do závorek bez kurzívy a do poznámky pod čarou uvedla titul ve výchozím jazyce a s poznámkou o tom, že tento titul zatím v češtině nevyšel.

Poslední jev, který bylo třeba brát při překladu v potaz, byla osoba panovníka, tedy Ferdinanda II. Aragonského a Karla V. Španělská tradice je označuje odlišně než ta česká, podobně jako by tomu bylo i opačně. Proto bylo zapotřebí si v odborné literatuře ověřit, že v češtině se jedná o Karla V., zatímco ve španělštině je to *Carlos I. A Fernando el Católico* je pro české čtenáře známý jako Ferdinand II. Aragonský.

Poněkud jiného rázu byl problém s překladem slova *Fray*, tedy mnich. V bibliografii jsem, na rozdíl od Ludmily Holkové v překladu Portilly⁹⁰, s přídomkem *Fray* nepracovala jako se součástí jména, zatímco v textu jsem vždy u jména uváděla, že se jednalo o mnicha.

3.4.1.3.1 Oddělení nadpisů a podnadpisů

V originálním textu autorka za podnadpisem uvozeným spojovníkem/pomlčkou píše tečku, což je ve srovnání s českou tradicí přinejmenším zvláštní. K těmto podnadpisům jsem se chovala jako k ostatním nadpisům, tečku za nimi tudíž nepsala. Navazovala jsem na ně majuskulou.

3.4.1.3.2 Psaní číslovek

I konvence psaní číslovek se mezi češtinou a španělštinou liší. Zatímco španělština století uvádí pomocí římských číslovek, čeština povoluje užití čísla v kombinaci substantiva století.

Další rozdíl v zápisu číslovek je ten, že v odborných českých textech se většinou číslovky uvádějí slovně, ve španělštině nikoli.

3.4.1.3.3 Přechylování

V překladu jsem se rozhodla nepřechylovat, protože na mě přechylování působí v tomto druhu dokumentu zbytečně. V některých případech se dá z kontextu odvodit, zda se jedná o muže či ženu, jindy ne, nicméně to pro daný text není nijak rozhodující. Proto uvádím Valero Garcés, Seed i Zamora v jejich originální podobě.

3.4.1.4 Další problematika

3.4.1.4.1 Konvence v citační normě a poznámkový aparát

Poznámkový aparát má autorka velmi rozsáhlý, jak vidno, čerpá z mnoha publikací v různých jazycích a vše náležitě cituje. Španělská citační norma se však od té české vcelku liší, proto bylo potřeba poznámkový aparát upravit pro českého čtenáře v rámci citační normy ISO 690.

3.4.1.4.2 Intertextovost

S výše zmiňovaným souvisí i velmi vysoká míra intertextovosti. Autorka odkazuje na řadu již existujících titulů z dob blízkých, ale i dávno minulých. Navazuje na kronikáře z doby conquisty nebo jejího bezprostředního konce, ale i na odborníky současné. Některé parafrázuje, jiné doslovně cituje. Text obsahuje mimo jiné i citace v anglickém jazyce, které bylo třeba

⁹⁰ PORTILLA, Miguel León. Conquista pohledem poražených. Vyprávění indiánů o dobytí Mexika. Pavel Mervart, 2013 (přeložila Ludmila Holková)

rovněž přeložit. Jelikož jsem se ale necítila zcela kompetentní na tento úkol, protože angličtinu v jazykové kombinaci na překladu nestuduji, svěřila jsem tento nelehký, a hlavně nevděčný úkol spolužačce, která byla tak moc laskavá a hrubý překlad mi předala. Ten jsem zredigovala a poslala ke schválení ještě vedoucí práce paní doktorce Charvátové.

Anglické pasáže byly ovšem ve zkratce vždy shrnuty v odstavci, který je uvozoval, proto bylo snazší je redigovat než překládat, neboť jsem na rozdíl od spolužačky do problematiky již byla zasvěcená.

3.4.1.4.3 Opakování

V neposlední řadě bych ráda zmínila nepříznakové opakování autorky, které jsem již naznačila v první části práce, tedy v *analýze výchozího textu*. To jsem se v překladu snažila setřít a nahrazovat slova, která se v originálu opakovala, v rámci věty synonymy, případně využívat deiktického odkazování a elipsy. Následující příklad mluví za vše.

*La lengua no es una simple **manifestación** cultural, sino un complejo entramado de **manifestaciones** y concepciones del mundo que se expresan a través de unos **signos**, **signos** que hay que descifrar cuando se trata de un código distinto, y son precisamente los traductores e intérpretes en su sentido más amplio, los encargados de tal transvase. (O62)*

*Jazyk není pouze kulturním **projevem**, ale složitou sítí **výrazů** a koncepcí světa vyjádřených prostřednictvím **znaků**, které je třeba v případě rozdílných kódů dešifrovat, a právě o tento převod se zaslouhují překladatelé a tlumočníci. (P10)*

3.4.1.5 Překladatelské postupy posuny

Při překladu jsem se snažila hledat ekvivalenci na nejbližší rovině slučitelné se zachováním funkce sdělné. Po celou dobu překládání jsem rovněž usilovala o zachování noetického objektivismu a co nejmenší nadbíhání čtenáři. Nicméně překlad je proces nutně spjatý s posuny vůči originálu, proto jsem se jim ani já v této práci nevyhnula. V této závěrečné části analýzy se vyjádřím k několika typům posunů, ke kterým při překladu došlo, a doplním je vždy konkrétním příkladem. Názvosloví jsem čerpala nejvíce z *Umění překladu*⁹¹ a *Teorie umeleckého překladu*⁹².

⁹¹ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998

⁹² POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975

3.4.1.5.1 Vnitřní vysvětlivka

Tuto metodu jsem již výše několikrát zmínila, proto uvádím pouze konkrétní příklad.

Después de 1513, este acto se llevaba a cabo leyendo el conocido «Requerimiento» a los indios.
(O62)

*Po roce 1513 se indiánům při těchto příležitostech četl takzvaný Requerimiento **neboli požadavek**.* (P10)

3.4.1.5.2 Postup senso scriptum

Jelikož se v textu objevují kromě již zmiňovaných termínů (např. conquista) rovněž vlastní jména, která by na českého čtenáře mohla působit cize, musela jsem se rozhodnout, jestli tato jména zachovat v originální podobě nebo je transkribovat do češtiny. Rozhodla jsem se jména ani nesubstituovat ani netranskribovat, ale ponechat je v originální podobě, tedy využít postup senso scriptum.

*Sabemos por las crónicas que en 1517 Hernández de Córdoba hizo también dos prisioneros mayas (**Julián** y **Melchor**) cuando exploraba el Yucatán.* (O63)

*Tento systém fungoval velmi dlouho. Z kronik také víme, že v roce 1517 Hernández de Córdoba při prozkoumávání Yucatánu rovněž zajal dva mayské vězně (**Juliána** a **Melchora**).* (P10)

3.4.1.5.3 Intelektualizace

V originálu se několikrát objevila postava španělského krále, kterého autorka označovala jen jako korunu (synekdocha). V překladu jsem se rozhodla pro intelektualizaci, konkrétně pro explikaci (personifikovala jsem korunu).

*El propósito de la **Corona** de utilizar **su lengua** como instrumento de dominio (castellanización) (...)* (O72)

*Záměr **krále** využívat **španělštinu** jako prostředek k nadvládě (pošpanělštění)(...)* (P23)

3.4.1.5.4 Konkretizace

Poslední dva příklady mi poslouží i k uvedení dalšího posunu, konkretizace. Místo doslovného překladu „jeho/jejich jazyk“ jsem zvolila konkrétnější řešení, „španělštinu“. Konkretizace byla v celé práci asi nejvíce zastoupený překladatelský posun.

3.4.1.5.5 Generalizace

Opakem konkretizace je generalizace, kdy naopak upouštím od konkrétnějšího slova a nahrazuji ho výrazem méně konkrétním. Příkladem je nadpis, který se v překladu od velmi konkrétního slova *colombino* oprošťuje a zahrnuje termín Nový svět a Evropany, obojí je jakousi generalizací slova *colombino*.

EN LOS PRIMEROS ENCUENTROS COLOMBINOS (O61)

V PRVNÍCH SETKÁNÍCH EVROPANŮ S NOVÝM SVĚTEM (P8)

3.4.1.5.6 Výpustka/ztráta

K výpustkám jsem se v překladu uchýlila hlavně z důvodu setření originální redundance, která by v češtině mohla vést k nežádoucí patetičnosti, čímž by překlad ztrácel na důvěryhodnosti.

Si prestamos atención a la lengua, Colón, en su primer viaje, pensó que no había diversidad de lenguas nativas. (O63)

Kolumbus si na své první výpravě myslel, že neexistuje více domorodých jazyků. (P11)

V několika případech jsem také vynechávala sousloví *orden mendicante*, protože do češtiny bylo zbytečné spolu s františkány uvádět, že se jednalo o žebravý řád. Pokud to čtenáři není jasné z podstaty františkánského řádu, nevádí to, protože to není nosnou myšlenkou článku.

3.4.1.5.7 Kompenzace

Termín kompenzace jsem si vypůjčila od Zbyňka Fišera⁹³. Zmiňuje ho sice spíše v souvislosti s poezií, nicméně pokud bych ho měla vztáhnout na odborný komunikát, jednalo by se nejspíše o výpustky, které na jiných místech kompenzují přídavky. V některých případech bylo nutné v české větě přidat částici, ukazovací zájmeno atd. Do jisté míry se zde vracím k problematice koheze a koherence, jak jsem výše naznačovala.

Y como muy bien apunta De las Casas era imposible pensar en negociaciones complicadas, aunque las crónicas intenten justificar lo contrario. (O63)

⁹³ FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009

*A jak velmi dobře poznamenává De las Casas, bylo nemožné myslet na složitější dohadování, přestože se **dobové kroniky snaží tvrdit opak.** (P11)*

3.4.1.5.8 Modulace

Modulace je jinými slovy převod se zvýrazněním jiné složky, než byla zvýrazněna v originálu. Do této skupiny posunů řadím i rozdílnost v negaci mezi španělštinou a češtinou. Dubský⁹⁴ hovoří o *modo de decir positivo* a *modo de decir negativo*. A dále uvádí, že rozdílné chování mluvčích, modulace a způsob vidění extralingvistické skutečnosti dávají za vznik různé lexikální motivovanosti. Z tohoto důvodu se způsob negace v originále a v češtině v následujícím příkladě liší.

*Los primeros encuentros **se establecieron, sin duda, mediante señales y símbolos.** (O61)*

*První setkání se samozřejmě **neobešla bez symbolů a znaků.** (P8)*

3.4.1.5.9 Disperze u výběrové funkce

Při výběrové funkci u překladu může dojít k divergenci nebo konvergenci. V překladu tohoto článku jsem narazila několikrát na divergenci, tzn. nejednou jsem musela volit jeden, pokud možno ten nejvhodnější, výraz z palety několika dalších. Jak jsem již zmiňovala výše, ve většině případů se jednalo o lexikální synonyma, ale ráda bych zde uvedla i případ kontextové synonymie, při níž jsem nahradila slovo *noble* slovem **rodič**. Dva odstavce před slovem *noble* totiž autorka uvádí, že do škol chodily pouze děti z vyšší společnosti, tedy děti zmiňovaných *nobles*. Není proto třeba zde uvádět, že někteří šlechtici, ale stačí rodiče.

*Esta reclusión llevó a algunos **nobles** a enviar (...) (O69)*

*(...) že izolace dětí vedla některé **rodiče** k tomu, (...) (P20)*

3.4.1.6 Chyby v originále

Ve výchozím textu jsem našla několik překlepů, ale i nejednotností v zápise. Překlepy jsem identifikovala na str. 72, kde se autorce vytratilo závěrečné „s“ u členu *las*, tedy *las ideas* (na místo *la ideas*); na str. 70 je překlep ve jménu **Motolinía** (autorka uvádí **Motolonía**).

Dále musím autorce vytknout, že si neohlídala zápis některých vlastních jmen, např. **Rodrigo de Escobedo** (str. 62) a **Rodrigo Descobedo** (str. 63). V překladu jsem zápis

⁹⁴ DUBSKÝ, Josef. *Capítulos de estilística funcional comparada*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, str. 45

sjednotila na **Rodrigo Escobedo**, protože tak je jméno uvedeno v již vydaném českém překladu *Kolumbova lodního deníku*⁹⁵. Nicméně bych se osobně spíše klonila k podobě zápisu **Rodrigo de Escobedo**, pod kterým je notář dohledatelný na internetu.

Rovněž jsem ověřovala zápis spisovatele jménem **López de Gómara**. Autorka totiž příjmení **Gómara** uvádí bez přízvuku, což považuji za chybu, kterou v překladu napravuji.

Dále nesouhlasím s autorkou v tom, že domorodci nabídli Cortésovi **Doňu Marinu**, známou jako **Malinche** (P11), protože žena, již mu nabídli se jmenovala **Malinalli** a na **Doňu Marinu** ji přejmenovali až Španělé. Z kontextu je jasné, že má autorka na mysli **Malinche**, nicméně tehdy se o **Doňu Marinu** zkrátka jednat nemohlo, proto jsem v překladu raději uvedla původní jméno – **Malinalli**. Odkud pramení tato historická nesrovnalost by se dalo rovněž zmínit v analýze výchozího textu, v sekci *autorka* nebo *místo a čas komunikátu*, protože by bylo možné polemizovat o tom, že právě národnost autorky vedla k této nepřesnosti. Já jsem se však rozhodla tento problém zařadit do *chyb v originálu*, protože ho považuji za historickou nesrovnalost, tím pádem za věcnou chybu.

Poslední výtku mám k autorčině zápisu slova *náhuatl* bez přízvuku. Podoba slova *nahuatl*, jak ho autorka uvádí, není ve slovníku Španělské královské akademie⁹⁶, tzn. že jediná kodifikovaná podoba slova je s přízvukem, tedy *náhuatl*.

⁹⁵ *Kolumbův lodní deník: dvě knihy velkých činů a velkého osudu: rekonstrukce a citace lodního deníku Kryštofa Kolumba z první oceánské plavby (1492-1493) a zprávy a listy Kolumba a jeho současníků o dalších třech cestách 1493-1496, 1498-1500 a 1502-1504 a o smutném konci objevitele/ sebrané a vydané péčí Rinalda Caddea; s předmluvou Josefa Šusty; [překladatel Jan Brechensbauer]*

⁹⁶ Dostupné z: <https://dle.rae.es/n%C3%A1huatl>

4. Závěr

Jak již bylo několikrát uvedeno, cíl této práce byl dvojitý. Na jedné straně zadání stál funkční překlad odborného článku *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista* španělské autorky Carmen Valero Garcés a na straně druhé důkladná analýza výchozího textu a komentář překladatelských postupů a posunů.

Text, který jsme s vedoucí práce, paní doktorkou Charvátovou, zvolily, se zprvu nejevil tak náročný, jak nakonec na překlad byl. K opravdovému pochopení každého slova, bez čehož se nedá vytvořit kvalitní překlad, bylo nutné načíst velké množství již existující odborné české literatury, ale i literatury překladové, a i přesto bylo stále potřeba konzultovat problematické termíny či pasáže s odborníky a dalšími sekundárními zdroji.

V překladu jsem se snažila co nejméně odchýlit od originálu, přitom vyjít cílovému českému čtenáři co nejvíce vstříc, ne mu však zbytečně nadbíhat a náročnost článku stírat. Když jsem cítila, že je to nutné, zasáhla jsem i do poznámkového aparátu, v němž je zřejmý rozdíl mezi poznámkami autorky a poznámkami mými (pozn. překl.). Pevně věřím, že se mi překlad zdařil, je věrný a čtivý a že bude mít v českém prostředí jistě svého čtenáře.

Druhou část práce tvořil komentář, v němž jsem provedla důkladnou analýzu originálu na jejímž základě, spolu s fiktivní zakázkou, se zakládala zvolená překladatelská metoda. V poslední části práce jsem se snažila opět podrobně okomentovat a zanalyzovat, k jakým překladatelským posunům při převodu do češtiny došlo. Doufám, že i tato část práce se vydařila a splní svůj cíl.

5. Zdroje

5.1 Primární zdroj

GARCÉS, Carmen Valero. *Traductores e Intérpretes en los primeros encuentros colombinos: Un nuevo rumbo en el propósito de la Conquista*. Hieronymus Complutensis. č. 3, 1996, str. 61-73

5.2 Sekundární zdroje

5.2.1 Knihy

BINKOVÁ Simona a Josef OPATRŇÝ. *77 zajímavostí z Mexika*. Albatros, 1988, str. 101

CABEZA DE VACA, Álvar Núñez. *Ztroskotání: Příběh trosečníka z pobřeží Mexického zálivu (1527-1537)*. Argo, 2019. Přeložila, k vydání připravila, úvodní studií a poznámkami opatřila Jaroslava Marešová

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

DUBSKÝ, Josef. *Capítulos de la estilística funcional comparativa*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988

FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Host, 2009

JAKOBSON, Roman. *Poetická funkce*. Jinočany: H&H, 1995

KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. *Dějiny Mexika*. NLN, s.r.o. (Nakladatelství lidové noviny), 2009

KRÁLOVÁ, Jana. *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012

KOLUMBUS, Kryštof. *Kolumbův lodní deník: dvě knihy velkých činů a velkého osudu: rekonstrukce a citace lodního deníku Kryštofa Kolumba z první oceánské plavby (1492-1493) a zprávy a listy Kolumba a jeho současníků o dalších třech cestách 1493-1496, 1498-1500 a 1502-1504 a o smutném konci objevitele/ sebrané a vydané péčí Rinalda Caddea; s předmluvou Josefa Šusty; [překladatel Jan Brechensbauer]*

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998

OPATRŇÝ, Josef. *Objevitele, dobyvatelé, osadníci*. Road, 1992

OPATRŇÝ, Josef. *Stručná historie státu Mexiko*. Libri, 2016

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975

PORTILLA, Miguel León. *Conquista pohledem poražených. Vyprávění indiánů o dobytí Mexika*. Pavel Mervart, 2013 (přeložila Ludmila Holková)

TODOROV, Tzvetan. *Dobytí Ameriky: Problém druhého*. Mladá fronta, 1996 (přeložila Kateřina Lukešová)

ZAVADIL, Bohumil a Petr ČERMÁK. *Mluvnice současné španělštiny. Lingvistický interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010

ZELENÝ, Mnislav. *Indiánská encyklopedie: Indiáni tří Amerik*. Albatros, 1994

5.2.2 Slovníky a korpusy

Slovník Španělské královské akademie dostupný z: <https://www.rae.es/dpd/M%C3%A9xico>

Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky, dostupná z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>

Rozhraní KonText dostupné z: <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn2020>

DUBSKÝ, Josef a Vladimír REJZEK. *Španělsko-český, česko-španělský slovník*. LEDA, 2007

HOLÁ, Zuzana. *Česko-španělský odborný slovník, 1. a 2. díl*. Brno: Computer Press, a.s., 2009

5.2.3 Internetové zdroje

<https://gree-conditions.ru/cs/pismennyi-znak-v-nekotoryh-yazykah-diakriticheskie-znaki-v-inostrannyh-yazykah/>

<http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-584.html>

<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7006>

https://es.wikipedia.org/wiki/Ni%C3%B1os_M%C3%A1rtires_de_Tlaxcala

https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=cnb

https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/filosofia/046_04_39_visicon_tolteca.pdf

<http://web.uaemex.mx/identidad/docs/escudos/3.%20Significado%20del%20Escudo%20de%20la%20Fac%20de%20Humanidades.pdf>

6. Přílohy